

Siyasal Meşruiyet ve Basın: 28 Şubat Krizi Örneği*

Political Legitimacy And The Press: The February 28 Crisis

Mustafa FİDAN^a

Doi: [10.53281/kritik.1804716](https://doi.org/10.53281/kritik.1804716)

*Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü, 0000-0002-6787-8526

ARAŞTIRMA MAKALESİ
Süreç Gönderim Tarihi: 16.10.2025 Ön Değerlendirme: 22.10.2025 Kabul Tarihi: 29.11.2025
İntihal Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
Etik Beyan Bu çalışma, bilimsel ve etik ilkelere uygun olarak hazırlanmış olup, yararlanılan tüm kaynaklar kaynakçada belirtilmiştir.
Tarafsızlık Dergi alan editör kurulunda yer alan yazar, değerlendirme ve yayın sürecine hiçbir şekilde müdahil olmamış, hakemlik süreci bilimsel tarafsızlık ilkelerine uygun yürütülmüştür.
Finansman Yazar, bu araştırma için herhangi bir dış finansal destek almadığını beyan eder.
Yazar Katkıları 1.Yazar: Mustafa FİDAN %100
Çıkar Çatışması Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.
Telif Hakkı Mustafa FİDAN ©
Creative Commons Attribution Non-commercial 4.0 (CC BYNC) International License

ÖZET

Siyasi iktidarlar meşruluğunu sağlamak ve sürdürmek için farklı ideolojik aygıtlardan faydalanır. Kitle iletişim araçları, siyasi iktidarların en etkin ve en çok kullandığı meşrulaştırıcı araçların başında gelmektedir. Bu çalışmanın amacı, gazetelerin siyasi kriz dönemlerinde nasıl bir rol üstlendiğini ve siyasi meşruiyeti hangi haber pratikleriyle etkilediğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, örnek bir siyasi kriz dönemi olarak 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleşen Milli Güvenlik Toplantısı (MGK) belirlenmiştir. 28 Şubat ve 1 Mart 1997 tarihlerinde yayımlanan Milli Gazete (iktidar yanlısı), Cumhuriyet (muhalif) ve Türkiye gazetesi (uzlaşmacı) birinci sayfalarındaki krize ilişkin birer haber incelenmiştir. Toplamda altı haberin analiziyle, siyasi krize dair farklı gazetelerde hangi söylemlerle meşrulaştırma ya da gayrimeşrulaştırma yapıldığı açığa çıkarılmıştır. Çalışmanın yöntemi, Teun van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemidir. Gazete haberleri eleştirel söylem analizi yöntemine uygun olarak makro ve mikro boyutta analiz edilmiştir. Haber başlıkları, haber girişi, kelime seçimi, fotoğraf kullanımı, öne çıkarma ya da görmezden gelme gibi unsurlarla kurgulanan haber söyleminin meşrulaştırıcı ya da gayrimeşrulaştırıcı işlevi incelenmiştir. Haberlerin analizinden elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, özellikle siyasi kriz dönemlerinde basın, iktidarın meşrulaştırıcı/gayrimeşrulaştırıcı araçlarından birisi haline gelmektedir. İktidar yanlısı gazete olan Milli Gazete, krizi görmezden gelerek iktidarın söylemini meşrulaştırmıştır. Cumhuriyet gazetesi ise MGK'nın askeri kanadının dile getirdiği görüşleri meşrulaştırıp, REFAHYOL iktidarının söylemini gayrimeşrulaştırmıştır. Uzlaşmacı konumdaki Türkiye gazetesi ise bir siyasi krizin varlığını kabul etmekle birlikte bu kriz sürecini daha yapıcı ve uzlaşmacı haber söylemiyle okurlarına aktarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meşruiyet, Siyasi Kriz, Türk Basını, 28 Şubat Süreci, Stereotipleştirme, Eleştirel Söylem Analizi

ABSTRACT

Political powers use different ideological tools to establish and maintain their legitimacy. Mass media is one of the most effective and widely used legitimizing tools by political powers. The aim of the study is to examine the relationship between the political power and the press as a legitimation process during periods of political crisis. In this context, the National Security Meeting of February 28, 1997 was determined as an exemplary political crisis period. The news about the crisis on the front pages of the Milli Gazete (pro-government), Cumhuriyet (opposition) and Türkiye newspapers (relatively more neutral), published on February 28 and March 1, 1997, were examined. The method of the study is Teun van Dijk's critical discourse analysis method. Newspaper news was analyzed at macro and micro levels in accordance with the critical discourse analysis method. How the legitimating or delegitimizing function of the news discourse was achieved was examined through elements such as news headlines, news introduction, word choice, use of photographs, and highlighting or ignoring. The results obtained from the analysis of the news show that, especially in periods of political crisis, the press becomes one of the legitimating or delegitimizing tools of the government. Milli Gazete, ignored the crisis and legitimized the government's rhetoric. Cumhuriyet, legitimized the views expressed by the MGK's military wing and delegitimized the rhetoric of the REFAHYOL government. Türkiye newspaper acknowledges the existence of a political crisis, but has presented its readers with a more constructive and conciliatory reporting approach to this crisis.

Key words: Legitimacy, Political Crisis, Turkish Press, February 28 Process, Stereotyping, Critical Discourse Analysis

Giriş

Siyasal iktidarların varlığını sürdürmesinin temel koşullarından biri, yönetilenler nezdinde meşruiyet kazanmak ve bu meşruiyeti sürekli kılmaktır. Meşruiyet, bir yönetim biçiminin, otoritenin ya da iktidarın kabul edilebilir, haklı ve doğru olarak görülmesi durumunu ifade etmektedir. Meşruiyet, toplumsal gelişimin her aşamasında toplumu domine eden güçle, yani siyasal iktidarla doğrudan bağlantılıdır (Ferrarotti, 1987, s.27). Toplum ve iktidar ilişkisinin temelinde yer alan meşruiyet olgusu, salt bir yasal uygunluk durumu olmanın ötesinde, yönetilenlerin rızasına, inancına ve kabulüne dayanan derin bir psikolojik ve sosyolojik zemine sahiptir. Bu zemin, siyasal iktidarın ideolojik aygıtları aracılığıyla inşa edilip, pekiştirilmekte ve korunmaktadır. Devletin ideolojik aygıtları, hükmeden sınıfın ideolojisini topluma yayarak iktidarın kendiliğinden ve doğal kabul edilmesini sağlayan araçlardır. Bu ideolojik aygıtlar üzerinde ve içinde hegemonyasını kuramayan hiçbir sınıf, iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz (Althusser, 1994, s.36).

İktidarın siyasal meşruiyetini kurmak, yaymak ve sürdürmek için kullandığı ideolojik aygıtlardan birisi kitle iletişim araçları, yani medyadır. Televizyon, gazete, radyo ve günümüzde dijital medya araçları, siyasal iktidarın ideolojisini yayma, kamuoyu oluşturma ve kamuoyunu yönlendirmede kilit rol oynamaktadır. Medya içeriğini oluşturan haber, iktidarın meşruluk ihtiyacı duyduğu zamanlarda siyasal kutuplaşmanın da aracı haline gelmekte ve siyasal çıkarlara hizmet etmektedir (Chomsky&Herman, 2021, s.105). Özellikle siyasal istikrarsızlık ve siyasal kriz dönemlerinde, kitle iletişim araçlarının bu işlevi daha fazla belirginleşerek hayati bir önem kazanmaktadır. Kriz dönemlerinde siyasal iktidarın meşruiyeti sorgulanmakta, otoritesi tartışmalı hale gelmekte ve meşru zeminini kaybetme tehlikesi doğmaktadır. Siyasal iktidarın, istikrarsızlığa yol açma ihtimali olan kriz dönemlerindeki krizi yönetebilme kabiliyeti, meşruluğunu yeniden sağlama ve sağlamlaştırmasında kritik bir aşama olarak öne çıkmaktadır. Bu sebeple siyasal iktidar, özellikle kriz dönemlerinde, kamuoyunu ve kamuoyu algısını yönetme konusunda önemli bir alan ve araç olan medyanın meşrulaştırıcı işlevinden faydalanmaktadır.

Medyanın siyasal iktidar ve seçkinleri meşrulaştırma süreci, Noam Chomsky ve Edward Herman'ın çalışmasında propaganda modeliyle ele alınmaktadır. Propaganda modeli, medyanın iktidarı meşrulaştırma pratikleri ve meşrulaştırma görevi üstlenmesinin sebeplerini açıklayan bir modeldir. Medya sahiplik yapısı, medya sahibinin siyasal ve ekonomik çıkarları, reklam verenlerle kurulan ilişki, haber kaynaklarına bağımlılık, tepki üretimi ve iktidarın/ülkenin güncel düşman argümanını destekleme unsurları medyayı meşrulaştırım aracına dönüştürmektedir. Genelde hükümet ya da en büyük medya şirketlerinin bir veya birkaçı tarafından örgütlenen ve propaganda faaliyetleriyle gerçekleşen rızanın imalatı/meşruluğun sağlanması, iktidar ve seçkinlerin çıkarlarına uygun şekilde yürütülmektedir (Chomsky&Herman, 2021, s.103). Yukarıda sayılan sebeplerden dolayı medya şirketleri ve anaakım kitle iletişim araçları, siyasal iktidarın meşruluğunu sağlama ve savunma konusunda birer ideolojik aygıtı dönüşmektedir.

Çalışmanın konusu, siyasal iktidara yönelik meşruluk tartışmalarının daha görünür olduğu siyasal kriz dönemlerinde medyanın performansını meşrulaştırıcı işlevi yönüyle irdelemektir. Çalışma, siyasal kriz dönemlerinde iktidarın meşruiyetine ilişkin basının rolüne odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, siyasal kriz koşullarında bir kitle iletişim aracı olan gazetelerin siyasal meşruiyetin inşası veya yıkımındaki rolünü ve bu süreci

hangi haber pratikleriyle gerçekleştirdiğini ortaya koymaktır. Siyasi kriz dönemlerinde medyanın haber dili ve haber çerçevelemesi, krizin algılanma biçimini, aktörlerin konumunu ve iktidarın meşruluk zeminini etkilemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinin dönüm noktalarından biri olan 28 Şubat süreci, bu etkiyi incelemek için güçlü bir zemin sunmaktadır. 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı ve sonrasında alınan kararlar, siyasi ve toplumsal alanda derin ve uzun süreli etkiler yaratmıştır. Süreç, dönemin iktidarı olan REFAHYOL koalisyon hükümetini hedef alarak siyasi meşruiyetini doğrudan tartışmaya açmıştır. Çalışmada, 28 Şubat ve 1 Mart 1997 tarihlerinde yayımlanan ulusal gazeteler incelenerek, siyasi krizin medyada nasıl temsil edildiği analiz edilmektedir. İnceleme materyali olarak, siyasi yelpazenin ve toplumsal görüşün farklı kesimlerini temsil eden üç ulusal gazete seçilmiştir; Milli Gazete (iktidar yanlısı), Cumhuriyet Gazetesi (muhalif) ve Türkiye gazetesi (uzlaşmacı). Bu gazetelerin birinci sayfalarında 28 Şubat sürecine ilişkin yayımlanan toplam altı haber (28 Şubat 1997 ve 1 Mart 1997 tarihli üç gazetenin birer haberi), siyasi krizin farklı ideolojik çevre ve siyasal görüşlerde nasıl çerçevelendiğini göstermektedir. Araştırmanın evrenini Cumhuriyet gazetesi, Milli Gazete ve Türkiye gazetesi oluşturmaktadır. Sürece dair farklı ideolojik bakış açısı ve haber çerçevelemesini içeren bu üç gazetenin iki günlük birinci sayfa haberlerinden amaçsal örneklem yöntemiyle seçilen toplam 6 haber, araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır.

Verilerin elde edilme süreci, arşiv incelemesi yoluyla doğrudan gazete sayfalarına ulaşma suretiyle gerçekleşmiştir. Çalışmanın yöntemi, Teun A. Van Dijk'ın geliştirdiği eleştirel söylem analizi yöntemidir. Eleştirel söylem analizi, haber metinlerinin arkasındaki ideolojik yapıları, güç ilişkilerini ve söylemin meşrulaştırıcı/gayrimeşrulaştırıcı işlevini hem makro (temel konu, bağlam) hem de mikro (kelime seçimi, başlıklar, metaforlar, fotoğraf kullanımı, vurgulama/görmezden gelme, söylem stratejileri) düzeyde analiz etmeye olanak tanımaktadır. Haber metinlerindeki ideolojik söylem Teun van Dijk'ın ifadesiyle 'biz' ve 'onlar' ayrımının güçlü şekilde kurulmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, söylemin genel stratejisi oldukça basittir; 'Bizim hakkımızda olumlu şeyler söyle' ve 'Onlar hakkında olumsuz şeyler söyle' (Dijk, 2003, s.57). Böylece kriz döneminde olumlanan iktidarın meşruluğu pekişir, olumsuzlanan muhalefet ise gayrimeşruluk alanına itilir.

Çalışmada van Dijk'ın yönteminin yanı sıra haber söylemindeki stereotipleştirerek, sembolleştirerek ve ötekileştirerek meşrulaştırma/gayrimeşrulaştırma girişimleri de analiz edilmektedir. Buna ek olarak haber dilinin uzlaşmacı, muhalif ya da yandaş dili kategorilendirilmektedir. van Dijk'ın eleştirel söylem analizine ek olarak dahil edilen bu iki analiz kategorisi, haberin meşrulaştırıcı işlevinin analizine sunduğu katkı sebebiyle tercih edilmiştir. Elde edilen bulgular göstermektedir, 28 Şubat krizi haberlerini Milli Gazete görmezden gelme, inkâr etme ve reddetme temalarıyla inşa etmiştir. Dönemin iktidarına muhalif konumdaki Cumhuriyet gazetesinde uyarı, tehdit ve dönemin iktidar aktörlerini yok sayma temaları yer almıştır. Uzlaşmacı ve yapıcı konumdaki Türkiye gazetesi ise 28 Şubat MGK'sında askeri kanat ile siyasal iktidar arasında yaşanan krizi hafifletmek adına uzlaş, birlik ve beraberlik temalarına yer vermiştir. Bu analiz, özellikle kritik siyasi dönemlerde, basının tarafsız bir ayna olmaktan ziyade, ideolojik bir aygıt olarak iktidar ve muhalefet mücadelesinin bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

1. Meşruiyetin Tanımı ve Siyasal Meşruiyet

Tarih, toplumu yönetmeye ve iktidarını oluşturmaya kendini muktedir gören grupların birbiriyle verdiği mücadelenin hikayesidir. Bu mücadelede, taraflardan birini iktidara taşıyan olgu ise toplumun neredeyse tamamının (ya da büyük çoğunluğunun) rızasını alacak söylem ve eylemler ile toplumsal iknayı gerçekleştirmiş olması; yani meşruluğunu sağlamış olmasıdır. En yalın tanımıyla meşruiyet, toplumsal rızanın sağlanmasıdır.

Meşruiyet kelimesi Türkçe'ye Arapça'dan geçmiş bir kelimedir. Türkçe sözlükte, "Arapça şer, yani 'kanun koymak'tan gelir. Dinen yasaklanmayan, dine, şeriata, akla, vicdana ters düşmeyen, kanun ve geleneklere uygun olan (şey veya kimse)" şeklinde genel tanımı aktarılmaktadır (Ayverdi, 2005, s. 809). Meşruiyet, toplumsal gelişimin her aşamasında toplumunu domine eden güçle doğrudan bağlantılıdır. Toplumun meşru iktidar arayışı, iktidarın da meşru kaynak ve temel arayışıyla örtüşür. Bir ilkeye, anlayışa, inanca ya da geleneğe referans yapmadan siyasal iktidarın kurulması veya sürdürülmesi mümkün değildir. Çünkü, "Bir meşruiyet kaynağı aramayan, düzenleyici ya da uygulayıcı gücünü bir yasaya bağlı kılmayan siyasal iktidar var olamaz" (Çetin, 2003, s. 66). Toplumsal düzenin sağlıklı bir organizasyona dönüşmesi ve varlığını sürdürmesi için toplumsal uzlaşıyla karar kılınmış bir iktidara ihtiyaç vardır. Toplumun uzlaştığı ve gönüllü tabiiyet için rıza gösterdiği iktidarın işleyişinde meşruiyet mefhumu da görünürlük ve önem kazanır.

Bir siyasi sisteme uygulandığında, meşruiyet iki anlama gelir. Bunlardan birincisi, doğru ve adil görüldükleri için saygı duyulan iktidarın meşru normlarına uymayla ilgilidir. İkincisi, iktidarın meşruiyet normlarının, meşru kabulüne dayalı şekilde devlete boyun eğmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan halidir (Schneider, 2000, s. 112). İlkinde gönüllülük esasına dayalı bir rıza gösterme ağır basarken, ikincisinde devletin kutsallığına atıf yapan bir meşru tanıma söz konusudur. Bu bağlama uygun şekilde meşruiyet, siyaset ve siyasi meşruiyet tartışmasında düşük meşruluk ve yüksek meşruluk gösteren sistem ayrımına giden siyaset bilimci Münici Kapani, meşruluk sorunsalının siyasal analizlerde ele alınan 'yaygın destek' yönüne değinir. Kapani, yüksek meşruluk ve düşük meşruluk ayrımına şöyle değinir; "Düşük meşruluk gösteren iktidarlara yapısal bakımdan köksüz ve istikrarsız olurlar. Bunlar ciddi bir bunalımla karşılaştıkları zaman çözülme ve çökme tehlikesine maruz kalırlar. Ayrıca halkın desteğinden yoksun oldukları için daha çok fizik zorlama gücüne dayanmak zorunluluğu duyarlar. Buna karşılık, 'yüksek meşruluk' derecesine sahip sistemler daha istikrarlıdır. Bu sistemler normal olarak toplum üyelerinden geniş destek gördüklerinden, (Kapani, 1999, s. 95-96).

Kapani'nin, Politika Bilimine Giriş (1975) kitabında dile getirdiği düşük meşruluk ve yüksek meşruluk mefhumlarına ilişkin yaptığı tanım göstermektedir ki, düşük meşruluk temellerine sahip iktidarların meşruiyet krizi yaşaması daha olası ve siyasi krizlerle maruz kalma ihtimali daha yüksektir. Bu sebeple iktidarlar yüksek meşruluk temellerini atmak ve sağlam tutmak için kamuoyundan yaygın destek almayı öncelerler. Bunun için de meşrulaştırma türlerinden (stereotiplerle, sembollerle ve ötekileştirerek) faydalanarak, meşru söylem ve eylemlerini toplumla bağ kuracak şekilde ortaya koyarlar. İktidar erki, kendi otoriteleri ve tesis ettiği siyasal sistemin işlerliğine 'yaygın destek' sağlayabilmek için halkın meşruluk attettiği inanç ve görüşleri; seçim vaatleri ve propaganda gibi argümanlarla sürekli olarak beslerler (Kapani, 1999, s. 93). Diğer yandan belirtmek gerekir ki, yüksek meşruluğa sahip iktidarın ideolojik iknası da yüksektir.

Meşruiyetin temel kaynakları arasında dine dayalı meşruiyet ve sözleşmeye dayalı meşruiyet gibi yaygın meşruluk referansları da yer almaktadır. Meşruluğun dinden ve dini kaynaklardan; üstün, aşkın olandan ve dinin renk verdiği gelenekten alan dini meşruiyet (Okumuş, 2010, s. 25), geleneksel toplumlarda en yaygın görülen meşruiyet anlayışıdır. Dini meşrulaştırmada yönetici, kurtuluşun mevcut düzene itaatle bağlı olma inancıyla mümkün olacağını belirtir (Weber, 2013, s. 142). Bu itaat de siyasal meşruiyete dini meşruiyet zırhıyla korunma imkânı sağlar. Toplumsal işlevsizlikleri meşrulaştırması yönüyle dini meşruiyet, toplum ve bireyler için yaşamsal koşullara rızayı oluşturma açısından da işlevseldir.

Sözleşmeye dayalı meşruiyet ise iktidar ile toplum arasında karşılıklı uzlaşmayı esas alan bir anlayıştır. Bireyler ve dolayısıyla toplum, şiddet tekeli toplumsal bir sözleşme karşılığında kendi rızalarıyla hükümete/devlete devrederler. Toplumsal sözleşme anlayışı kendisini örgütlü bir toplum ve yönetim mantığı üzerine oturtur ve “Eşitlik temeli üzerinde ve tarafların kendi iradelerini harekete geçirerek, ‘sözleşme’ çerçevesinde yarattıkları bir hukuktur” (Oktay, 2010, s. 34). Farklı referans ve uygulama biçimleri öngörmüş olsalar bile Thomas Hobbes, Jean-Jacques Rousseau, John Locke gibi isimler meşru siyaset görüşlerini toplumsal sözleşme fikri çerçevesinde geliştirmiştir.

Meşruiyet kavramını ele alırken değinilmesi gereken bir diğer husus, meşrulaştırmanın türleri üzerinedir. Çalışmaya konu olan yönüyle meşrulaştırmanın türleri stereotipleştirerek meşrulaştırma/gayrimeşrulaştırma, sembollerle meşrulaştırma/gayrimeşrulaştırma ve ötekileştirerek meşrulaştırma/gayrimeşrulaştırma değildir. Politikacılar mevcut politik anlayışlarını yansıtmak ve takipçilerini bu anlayış doğrultusunda konsolide etmek için ya yolun en başında ya da devam eden politik süreçte çeşitli stereotiplerden faydalanır. Stereotip veya stereotipleştirme kavramı, Walter Lippmann’ın Kamuoyu (1922) adlı eserinde sıkça işlenen ve çeşitli konulara ışık tutmak için kullanılan bir argümandır. Bilimsel bir kanıt olmayan yargı ve varsayımlar şeklinde tanımlanan stereotipler kişiye, dünyanın tam bir resmini sunmasa da adapte olduğu kendi dünyasının bir resmini sunar (Lippmann, 2020, s. 127). İçinde bulunduğu sosyal grubu temsil edecek en baskın özellikleri taşıyan kişi ya da durum, stereotip olarak adlandırılır. Bazen kültürleri tanıma ve tanıtmaya anlamında pozitif anlam taşısa da stereotipleştirme bir ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı zeminine dönüşmekte; ırkçılaştırıcı olma potansiyeli gösterebilmektedir (Schnapper, 2005, s. 13).

Yoğun gündemi aktarılan kamuoyunu tüm derinliğiyle anlamakta zorlanan toplum için stereotipler, basitleştirici ve anlamayı kolaylaştırıcı işlevler görür (Neumann, 1998, s. 172). Olumlu ya da olumsuz, tüm bu genelleşmiş kalıp, görüş ve yargılar stereotip kavramına örnek niteliğindedir. Stereotipleştirme toplumları tanıma ve tanımlamaya yönelik haklı ya da haksız vasıflar taşısa da, kişilerarası ilişkilerde karşıdaki kişiyi stereotipleşen toplumsal varsayımlarla değerlendirmek ciddi iletişim kazalarına yol açar.

Siyasi iktidarın kitleyi etkileme, bir fikir doğrultusunda kanalize etme ve rızanın imalatını yeniden mümkün kılmak için kullandığı yöntemlerden bir tanesi de sembolleştirerek meşrulaştırma sürecidir. Sembollerin, toplumsal rızanın sağlanması ve bunun hedef doğrultusunda kullanılmasında da etkisi büyüktür; “Kitlelerin belirsiz ve gergin bir ortamda iş birliği yapmaları gerektiğinde genellikle gerçek rıza olmadan birliği ve esnekliği güvence altına almak gerekir. Semboller bu işi görür” (Lippmann, 2020, s. 241). Kitleleri motive ya da demotive etme noktasında da sembollerin oldukça kullanışlı enstrümanlar olduğunu belirten Lippmann,

“Hızlı sonuç almanın zorunlu olduğu durumlarda, kritik bir şeyi yapmanın tek yolu, kitlelerin sembollerle manipüle edilmesi olabilir” (2020, s. 238) sözleriyle bu durumu ifade eder.

Sembollerin anlam dünyası sembolik evrenleri yaratır. Sembolik evrenler (dil, din, mit, sanat) kişileri ve siyasi sistemleri meşrulaştırır (Okumuş, 2010, s. 51). Her bir sembolik evren, kurumsal bağ ve rollerin bütün formlarını kendine ait olarak görür. Sembolik evren gündelik hayattaki rolleri, hiyerarşileri, üstünlükleri ve işleyen prosedürleri düzenler ve meşrulaştırır (Berger ve Luckmann, 2008:52). Böylece birey ve toplum için semboller, meşru uyum ve itaat anlatısını içselleştirmelerine yardımcı olan şeyler olarak işlerlik kazanır. Sembolik değerlerle meşrulaştırma, birey üzerinde bir içselleştirilmiş meşru argüman evreni yaratır. Birey kendi çıkarları için sokakta kavga etmekten bile kaçınırken ülke çıkarları için gözünü kırpmadan cephede savaşmaya gidebilir. Bireye bunu yaptıran itki, siyasetin ve dinin sembolik evrenindeki “vatansever olma, iyi bir dindar olma” rollerinin getirdiği meşrulaştırma gücüdür. Çünkü, sembolleştirerek meşrulaştırma, birey adına güvenlik ve aidiyet hislerine vesile olur (Okumuş, 2010, s. 54).

Bir diğer meşrulaştırma ya da gayrimeşrulaştırma türü ise ötekileştirme üzerinden gerçekleştirilir. Ötekileştirme, siyasal iktidarın meşruiyetine alternatif meşruiyet arayışlarının toplumsal değer ve zemin kazanmasına yönelik bir tavidir (Çetin, 2008, s. 69). İktidarı meşrulaştırmanın bir diğer yolu, iktidarın karşısında bir öteki yaratmak ve ötekini gayrimeşrulaştırarak kendi meşruluğunu pekiştirme üzerinden gerçekleşmektedir. Ötekini yaratmak veya kendinden olmayanı öteki ilan etmek, iktidar erki ve çevresinin meşruiyet söylemini çoğu zaman güçlendirmektedir. Ötekileştirerek meşrulaştırma kavramı da iktidarın bu pratiğini irdeler. Jacques Ranciere, hakikatin belirlenmesi ve hakikat üzerine inşa edilmiş bir iktidarın peşinden gidilmesinde ötekileştirmenin bir işlevi olduğunu belirtir. Tarihteki herhangi bir hakikat ya da hakikat olmama rejiminin, inancı belirlemede etkili olan ‘aynı’ ile ‘öteki’ arasındaki siyasal ilişki konumlarının karşılaştırılmasıyla doğup varlığını sürdürdüğünü ifade eder (1998, s. 143).

2. Siyasi Kriz ve Kriz Yönetimi

Devlet, toplum, kurum, kuruluş, dernek ve hatta insana kadar en büyükten en küçüğe tüm organizasyonların varlığını ve işleyişini tehdit edip riske atan sorunlar hep var olagelmıştır. Bu risk ve sorunlara zamanında müdahale edilemeyen krizi beraberinde getirir. Siyasi çatışmalar, ekonomik krizlerin siyasi yansımaları, terör ve terör olayları, isyan ve protestolar, yolsuzluk, doğal afetler gibi olaylar birer kriz durumudur. Bir yönüyle kriz, çoğu zaman beklenmeyen ve tahmin edilemeyen olandır. Türkçeye, Fransızca ‘crise’ ifadesinden geçen kriz kelimesinin etimolojik kökeni, Latince ‘krinein’ ve Antik Yunanca (ayrılmak anlamına gelen) ‘kri-no’ köklerine dayanmaktadır. Genel bir ifadeyle kriz sözcüğü, “Olayların güç ve tehlikeli bir hal almasından doğan genel sıkıntı, buhran” şeklinde tanımlanır (Ayverdi, 2011, s. 706).

Kriz sözcüğü, olumsuz bir süreci izah etmekte kullanılır ve genelde olumsuz bir çağrışıma sahiptir. Psikolojide kriz, bunalım anlamına gelir. Ekonomi disiplinde, çöküş anlamında kullanılır. Tıp dilinde fizyolojik bozukluk olarak adlandırılırken; politik literatürde ise bunalım ve buhran olarak yer edinir. Fakat kavramın yalnızca olumsuz anlamı olduğu söylenemez. Kriz, bazı tanımlarda hem bir çöküşü ve aksamayı hem de bir fırsat ve gelişme evresini temsil etmektedir. Çince’de ‘wei-ji’ sembolü ile tanımlanan kriz, fırsat ve tehlike

kelimelerine denk düşen bir anlamı ifade eder (McMullan, 1997, s. 4). Nitekim, kriz sürecinin bir maliyet ve hasar boyutunun yanı sıra, bir ders çıkarma ve daha iyisini inşa etme potansiyeli de bulunmaktadır. Yani, kriz yalnızca olumsuzlanan ve çöküş anlamına gelen bir şey değil, aynı zamanda doğru bir kriz yönetimiyle olumlu gelişmenin bir evresi olarak kullanılmaktadır.

Krizin özelliklerini bilmek, krizi doğru tanımlama imkânı sağlar. Krizin üç temel özelliği; tehdit oluşması, zaman baskısı yaratması ve beklenmedik olmasıdır (Hermann, 2008, s. 64). Tehditten kasıt, örgütün ya da iktidarın ulaşmak istediği hedefe yönelik olumsuz yansımadır. Bir işletme için yaşanan krizin tehdit oluşturması ürünün veya hizmetin niteliğini, kurumsal imajı ve kazanç getirisini olumsuz etkiler. Krizin, siyasi bir örgütlenmeye tehdit oluşturması ise siyasal meşruiyetini ve politik kabiliyetini etkileyebilmektedir. Bu durum, kitlelerin siyasal organizasyona bağlılığını da zedeler.

Siyasi krizin net bir tanımını yapmak ve kapsamını belirlemek oldukça güçtür. Çok sayıda tanımı bulunması, siyasi krizi muğlak bir kavram haline getirmektedir (Dutucu, 2022:70). Siyasi partiler arasında uzlaşma sağlanamayan konular, dışarıdan gelen müdahaleler ile oluşan tüm gerginlik ve olaylar, siyasi kriz kavramı içerisinde ele alınabilir (Kantar, vd., 2018, s. 12). Bir ekonomik ya da diplomatik kriz, meydana gelen terör saldırısı ya da doğal afet gibi doğrudan siyasal iktidarın kontrolünde olmayan krizler, birer siyasi krize dönüşme potansiyeline sahiptir. Siyasi krizin odağı siyasi örgüt ya da siyasi aktör olabilir. Bir doğal felaket yaşandığında hükümetin gerekli zamanda gerekli tedbirleri almamış olması, müdahalenin gecikmiş olması gibi durumlar siyasi örgütün muhatap olmak zorunda olduğu bir siyasi krize dönüşür.

Bir siyasi liderin rüşvet alması ya da özel hayatına dair bir skandalın ortaya çıkması, siyasi aktör kaynaklı bir siyasi krizin işaretidir. Her ne kadar iradeleri dışında gelişme ihtimali de olsa, krizlere karşı siyasilerin önlem alma ve kriz planı hazırlama sorumlulukları vardır (Bilgin, 2020, s. 126). Çünkü, siyasi zeminden uzak görünen herhangi bir krizin hızla politize olarak siyasi krize dönüşmesi muhtemeldir. “Bir olayın kriz olarak tanımlanmasının siyasi imaları vardır. Kriz, olay hakkında kamuoyunda farkındalık yaratır; olayı siyasi gündeme taşır ve topluca tepki verilme ihtimalini artırır” (Dutucu, 2022, s. 72). Bu yönden bakıldığında, yaşanabilecek tüm krizler, çatı kavram olan siyasi krizin kapsamına girmeye meyillidir. Siyasi krizler, çok sayıdaki farklı kriz türünü içerisine alan bir üst yapı niteliğindedir. Yolsuzluk, yoksulluk, siyasi aktörler arasındaki anlaşmazlık ve rekabet, ekonomik koşullar, toplumsal beklentilere yanıt verilmemesi, siyasi girdiler (toplumsal talepler) ile siyasi çıktılar (politikalar) arasındaki uyumsuzluk gibi birçok sebep siyasi krizin sebebi olabilmektedir. Siyasal krizler, bu yönüyle siyasal hayatın işleyişinde önemli kesintilere ve toplumsal düzende aksamalara neden olan karmaşık ve çok boyutlu süreçlerdir (Gençay, 2024, s. 26).

3. Siyasal Meşruiyet ve Medya

Siyasal iktidarın en önemli sorunlarından biri, meşruluk sorunudur. Mevcut meşru düzenin geçerlik kazanması ve sürdürülmesi, meşrulaştırım süreciyle mümkündür (Okumuş, 2010, s. 10). İktidarlar, meşrulaştırmayı çeşitli araçlarla görünür kılar ve toplumsal onay almak üzere örgütler. Bu noktada siyasal iktidar ile meşruiyet kavramları birbirinden ayrı düşünülemeyen iki kavramdır. Çünkü iktidar, toplumu ne adına yönettiğini belirtmeden ve yönettiği toplumdan onay alıp rıza sağlamadan meşruiyet kazanamaz ve varlığını meşru

olarak sürdüremez (Çetin, 2003, s. 66). İktidarın meşruluğunu inşa eden, sürdüren ve pekiştiren birçok farklı araç olmakla birlikte (din, eğitim, inanışlar vb.) medya, bu araçların en önemlilerindendir. Çünkü, insanlar siyasal kararları da dahil olmak üzere neredeyse tüm kararlarını büyük ölçüde, medyada işlenen imgeler ve enformasyona dayanarak verir (Castells, 2013, s. 266). Bu imge ve enformasyonların çoğunluğu, iktidarın meşruluğu ile paralel eğilimdedir.

Medya, belirleyici bir iletişim aracıdır. İnsanı, toplumu ve kültürü dönüştüren ve belirleyen bir araç olarak medyanın siyasetle ilişkisi, olaylara karşı toplumsal algıyı yönetme potansiyeline sahiptir. İletişimci Manuel Castells, *medya siyaseti* kavramıyla bu durumu ele alır ve medya siyasetini, siyasetin medya içerisinde ve medya aracılığıyla yapıldığı şeklinde tanımlar (Castells, 2013, s. 235). Castells, siyasetin esasında medya siyaseti olduğunu belirtmektedir. Bu ifadeyi biraz daha açık hale getirmek için Castells, bağlamı şu şekilde aktarır; “Medyada bir varlığı olmayan mesajlar, örgütlenmeler veya liderler kamunun zihninde var olamaz” (Castells, 2013, s. 236).

Medya, toplumsal olanı oradan alıp kendi içerisinde işledikten sonra, yeniden toplumsal olana gönderir (Özer, 2020, s. 19). Medyanın toplumsal olanı işleyip biçimlendirerek yeniden topluma göndermesi işlemi, iktidar ve seçkinler adına yapılan bir faaliyettir. Medyanın siyasal işlevinin arka planında, siyasal olanın medyaya etkisi yer almaktadır. Medya içeriğini her gün etkilemek, siyasal stratejistlerin görevlerinden biridir (Castells, 2013, s. 239). Medya ile siyaset arasındaki bu ilişkinin odağında ise kamuoyu ve kamuoyunu etkileme bulunmaktadır.

Kitle medyası, kamuoyu ile siyasal aktörler arasında aracılık yaparak iktidarın nasıl algılanacağını şekillendirir. Medyanın meşrulaştırıcı işlevi bu aracılık esnasında ortaya çıkar. Medya, birçok işlevinin yanı sıra, kendisini denetleyen ve finanse eden güçlü toplumsal grupların çıkarlarına hizmet eder ve onların lehine propaganda yapar, onları meşrulaştırır (Chomsky&Herman, 2021, s. 15). Bu yönüyle medya içerikleri ve gazete haberleri, olayları veya kişileri belli haber çerçevesiyle sunarak siyasi olayların veya aktörlerin meşruiyetini güçlendirir veya zayıflatır. Bir ticari kuruluş olarak medya, siyasi aktörler için kullanışlı bir meşrulaştırma aracı olmakla kalmaz; bazı durum veya dönemlerde bizzat siyasi aktör işleviyle meşrulaştırıcı ya da gayrimeşrulaştırıcı bir görevi kendi iradesiyle gerçekleştirir. İdeolojik iktidar ve sermaye yapısının çıkarlarına karşıt görüşteki bir siyasi aktörü gayrimeşrulaştırma, bazı durumlarda medyanın özgür seçimi olmaktadır. Daha genel bir ifadeyle medya sadece siyasal meşruiyetin bir yansıması değil aynı zamanda siyasal meşruiyetin kurucusu da olmaktadır. Bu bağlamda Manuel Castells, medyanın dördüncü kuvvetten daha fazlası olduğunu dile getirir. Ona göre medya, iktidar oluşturma uzamıdır. Medya rekabet halindeki siyasal ve toplumsal aktörler arasında iktidar ilişkilerinin karara bağlandığı, istenmeyen aktörlerin meşruluk alanı dışında bırakıldığı uzamdır (Castells, 2013, s. 236).

Belirlenen mesajları ve sembolleri kitlelere ileten bir sistem olarak hizmet veren kitle medyası, aynı zamanda bireyleri, toplumun bütününe ekleyen inançları ve davranış biçimlerini de aşılacaktır (Herman ve Chomsky, 2012, s. 72). Çalışmanın örneklerinde de görüldüğü gibi, haber metinlerinde bir siyasi lider demokrasi kahramanı, fedakar ve pozitif lider temasıyla sunulabilir. Aynı konuda aynı lider, kendisine muhalif gazetenin haber söyleminde baskıcı, otoriter, halka rağmen kendi iktidarını düşünen ya da pasif ve etkisiz lider

çerçevesiyle aktararak meşruluk alanının dışına itilebilir. Medya metninde ve söyleminde inşa edilen imajın verdiği mesaj, kamuoyunun ve okurun algısını söz konusu kişi ya da olaya yönelik olarak güdülemektedir. Çünkü haber, toplumsal ya da siyasal gerçekliği olduğu gibi aktarmaktan öte, onu yeniden inşa edip aktarmaya meyillidir (Özer, 2020, s 50). Ve kişisel/siyasal imajlar da bu yeniden inşaya tabi tutulmaktadır.

Noam Chomsky ve Edward Herman, meşruiyetin medya söylemiyle ilişkisini propaganda modeli üzerinden ele almaktadır. Chomsky ve Herman, gücü elinde bulunduran ekonomik ve siyasi elitlerin, aynı zamanda halkın neyi düşüneceği, göreceği, duyacağı ve nasıl hareket edeceği konusunda karar alma ve düzenli propaganda yapma yetisine de sahip olduğunu belirtmektedir (Chomsky&Herman, 2012, s. 81). İki isim, toplumdaki güç ve servet eşitsizliğinin, propaganda modeli sayesinde, medya içeriklerinde nasıl görünürlük kazandığı konusuna eğilmektedirler.

Chomsky ve Herman, medyanın gücüne karşı koyabilmek adına geliştirdikleri propaganda modelini, medya içeriğinde işlenen manipülasyon ve propagandanın ifşasına dayandırmaktadır (McQuail, 2009, s. 84). İki ismin geliştirdiği propaganda modeli, medya mesajlarını belirli süzgeçlerden geçirerek okumayı öngören bir modeldir. Böylece, medya söylemiyle yapılmaya çalışılan propaganda, algı ve rıza üretimi eyleminin önüne geçerek medyanın söylemindeki örtük anlamlar açığa çıkarılmaktadır. Chomsky ve Herman, propaganda modelini açığa çıkarmayı öngören beş farklı filtreden bahseder ve bunlar şu şekildedir;

1. Sahiplik: Medya kurumlarının büyük şirketler veya elitler tarafından kontrol edilmesi

2. Reklam Gelirleri: İçeriğin, reklam verenlerin çıkarlarına uygun şekilde şekillenmesi.

3. Kaynak Bağımlılığı: Haberlerin resmi kaynaklara (hükümet, şirketler, medya elitleri) dayanması.

4. Karşı Tepki: Muhalif görüşlerin baskı veya eleştiriyle susturulması.

5. İdeolojik Çerçeve: Soğuk Savaş döneminin “komünizm” karşıtlığı örneğinde olduğu gibi, ortak bir düşman veya ötekinin yaratılması.

Propaganda modelinin beş süzgeci dikkate alınıp medyanın kullandığı dil ve kelime seçimlerine bakıldığında, egemen gücün dost ve düşmanlarını tahlil etmek mümkün hale gelir. Chomsky ve Herman, ABD örneğinden yola çıkarak bu tahlili yapar ve “Kimin ABD’nin dostu ya da düşmanı olduğunu anlamak için medyanın sözcük seçimlerine bakmak yeterlidir” ifadesini kullanırlar (Chomsky&Herman, 2021, s. 25).

4. 28 Şubat Süreci

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 1990’lı yıllar çalkantılı sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelere sahne olmuştur. Ekonomik krizler, PKK terörünün yükselişi, faili meçhuller sosyal ve ekonomik hayatı etkilerken; koalisyon hükümetleri ve siyasal istikrarsızlık ise siyasal hayata tesir etmiştir. Aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve tek kutuplu dünya anlayışının siyasal paradigması, küresel siyasette yeni bir dönem başlatmıştır. Tüm bu gelişmeler, küresel ve yerel etkileriyle beraber adım adım 28 Şubat krizini hazırlayan etkenler

olmuştur.

Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi arasında, Necmettin Erbakan'ın başbakanlığı ve Tansu Çiller'in başbakan yardımcılığı göreviyle 28 Haziran 1996'da kurulan REFAHYOL hükümeti, görev süresi boyunca laik ve çağdaş çevrelerin eleştirilerini almıştır. Refah Partisi ve çevrelerine mal edilen bir takım gelişme, olay ve söylemler, özellikle asker, yargı, bürokrasi ve bir kısım medya tarafından Refah Partisi ve Necmettin Erbakan'ın hedef alınmasına zemin hazırlamıştır. 4 Ocak 1997'de Sincan'da orduya ait tankların şehir içerisinden geçirilmesi, kamuoyu nezdinde askerin REFAHYOL iktidarına bir uyarısı olarak algılanmıştır. Asker ile REFAHYOL iktidarı arasındaki bu karşılıklı üstünlük savaşı, 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında zirvesine ulaşmıştır.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlığında gerçekleştirilen MGK toplantısı yaklaşık 9 saat sürmüştür. 'Laik ve çağdaş Türkiye' anlayışının korunması, Atatürk'ün ilke ve inkılaplarına sahip çıkılması gibi kaygılarla alınan kararlar, asker tarafından REFAHYOL hükümetine iletilmiş ve bu kararlara uyulması için baskı ve dayatma yapılmıştır. Hükümet, 'sert ifadeler' yer almasına rağmen MGK kararlarını imzalamak zorunda kalmıştır. Başbakan Necmettin Erbakan bir süre direnç gösterse de MGK kararlarını imzalamış ve bu kararların uygulanma sürecinde siyasi gerilim daha da yükselmiştir. Tüm bu gerilimle birlikte, REFAHYOL hükümeti, 30 Haziran 1997 tarihinde Başbakan Necmettin Erbakan'ın istifa etmesiyle dağılmıştır. 28 Şubat süreci, etkisi ve sonuçlarıyla toplumsal ayrışmayı tetiklemesi ve askeri vesayetlin sivil iktidar üzerindeki baskı ve müdahale gücünü göstermesi itibarıyla bir kırılma noktası olmuştur. Bir kısım bürokrasi, yargı, medya ve iş dünyasının ve belli kaygıları olan bir kısım kamuoyunun desteğini alan askerin, meşru bir hükümeti klasik bir darbe yapmadan görevden düşürmüş olması tarihe geçmiştir.

5. Çalışmanın Yöntemi, Evreni ve Örneklem

Çalışmanın yöntemi, Hollandalı dilbilimci Teun Adrian van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemidir. Dilin iktidar ve ideoloji ekseninde incelenerek anlamlandırılması noktasında önemli bir yöntem olarak kabul edilen eleştirel söylem çözümlemesinde bir dizi farklı yönelim ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Ruth Wodak, Norman Fairclough ve Teun A. van Dijk gibi isimlerin yapmış olduğu çalışmalar, söylem analizi yöntemine yön vermektedir (Özer, 2022). Van Dijk'in eleştirel söylem analizi, özellikle gazete haberlerinde yer alan gizli, örtük ve yarı örtük anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu yönü dikkate alınarak, çalışmanın söylem analizi tekniğinin seçiminde Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi kullanılmıştır.

Van Dijk'a göre, ideolojik söylemin genel stratejisi oldukça basittir; "Bizim hakkımızda olumlu şeyler söyle" ve "Onlar hakkında olumsuz şeyler söyle" (Dijk, 2003, s. 57). Fakat bu haliyle söylem üreten bir anlayış, söylemini kabul ettirme ve etkili kılma konusunda sınırlı kalır. Bunun yerine ideolojinin daha ince bir teknikle sunumunu Teun van Dijk, dört madde ile sıralar;

- Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula
- Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula

- Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama
- Onlar hakkında olumlu şeyleri vurgulama

Yukarıdaki dört madde, gazete haberlerinin söylem analizini gerçekleştirirken dikkate alındığında hem egemen iktidarın hem de karşı iktidarının (muhalifetin) olay ve olguları aktarırken uyguladığı söylemsel pratikleri tanımlamaya imkân sağlar. Kendi adına olumluyu vurgula, olumsuzluğu vurgulama, hatta görmezden gelerek yok sayma önemli bir çıkış noktalarıdır.

Genel olarak van Dijk'ın eleştirel söylem analizi, makro ve mikro olmak üzere iki temel başlıktan oluşur. Makro yapı incelemesinde tematik (haber başlığı, haber girişi, spot, fotoğraf) ve şematik yapı (ana olayın sunumu, sonuçlar, ardaan bilgisi, bağlam bilgisi, haber kaynakları ve olayın taraflarına ait yorumlar) analiz edilir. Makro yapı incelemesi, haberin/metnin temasına ve ideolojik söylemine odaklanır. Mikro yapı incelemesinde ise haberdeki kelime seçimleri, haber fotoğrafı, cümlelerin pasif/aktif ya da etken edilgen yapıları, referanslar, haberin retorik, inandırıcı bilgiler ve görgü tanıklarının ifadelerine ilişkin analiz unsurları ele alınır (Özer, 2020, s. 89).

Teun van Dijk'ın söylem analizi kategorilerinden faydalanılarak aktarılan bu söylem analizi aşamalarına ek olarak, Dijk'ın çalışmalarında yer almayan bir kısım eklenmiştir. Çalışmada meşrulaştırma anlatısı içerisinde yer verilen stereotipleştirerek, sembolleştirerek ve ötekileştirerek meşrulaştırma ve ya gayrimeşrulaştırma girişimleri de örnek haberlere uygulanmaktadır. Böylece her bir haberde kullanılan stereotipler, semboller ve ötekileştirici söylemler/görseller analize dahil edilerek anlatı zenginleştirilmektedir.

Ek olarak, haber analizi sonrası haber söyleminin dönemin iktidarına muhalif mi, uzlaşmacı mı yoksa yandaş şekilde mi kurulduğuna yönelik sınıflandırmaya yer verilmektedir. Uzlaşmacı, muhalif ve yandaş başlıklarıyla analiz edilen kısımda haber içeriği eğer dönemin iktidarına muhalif ise muhalif başlığının öncesinde bu durum (+) işaretiyle gösterilmektedir. Aynı haber uzlaşmacı ya da yandaş olmadığı durumda, uzlaşmacı ve yandaş başlıklarının öncesine (-) işareti koyulmaktadır. Böylece haberin söylemi van Dijk'ın eleştirel söylem analizinin yanı sıra iki farklı analize daha tutularak söylemin ideolojik boyutu irdelenmektedir.

Çalışmanın evreni, 28 Şubat sürecine dair ele alınan Cumhuriyet, Milli Gazete ve Türkiye gazeteleridir. Dönemin REFAHYOL iktidarına muhalif olan (Cumhuriyet), yandaş olan (Milli Gazete) ve uzlaşmacı (Türkiye) konumdaki üç farklı gazeteden 28 Şubat 1997 ve 1 Mart 1997 tarihli ikişer haber, söylem analizi için seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini, üç gazetenin iki günlük birinci sayfalarından ikişer tane olmak üzere seçilen altı haber oluşturmaktadır. Evren içerisinde gerçekleştirilen örneklem seçimi, 28 Şubat sürecinde farklı siyasi eğilimleri temsil eden gazetelerin aynı siyasi krize dair tutumlarını karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır.

6. Örneklerin Analizi

Bu bölümde 28 Şubat 1997'de gerçekleşen MGK Toplantısı'nı merkezine alan kriz döneminin medya

metinlerindeki görünümü analiz edilmektedir. Dönemin REFAHYOL iktidarına yakın gazete olarak Millî Gazete, muhalif gazete olarak Cumhuriyet gazetesi ve olaylara daha tarafsız ve yapıcı yaklaşan uzlaşmacı kategorideki Türkiye gazetesi haberleri, Teun van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilmektedir. 28 Şubat 1997 ve 1 Mart 1997 tarihli gazete birinci sayfa haberleri söylem analizine tabi tutularak irdelenmektedir.

6.1. 28 Şubat 1997 Millî Gazete, Cumhuriyet ve Türkiye Gazetesi Birinci Sayfa Haberlerinin Analizi

Görsel 1: 28 Şubat 1997 tarihli Millî Gazete birinci sayfası

Haber Başlığı: "Hepsi yalan"

Haber: "Başbakan Erbakan, Cumhurbaşkanı Demirel'in kendisine 'uyarı mektubu' gönderdiği iddialarıyla ilgili olarak 'Hayır hepsi yalan' dedi. Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Çiller, 'Böyle bir şey yok' dedi. Çiller, kabineyle ilgili sorulara da, 'Hükümetimiz aile gibi devam ediyor' karşılığını verdi.

Makro Yapı (Tematik Analiz)

1. Temel Tema ve Haberin Çerçeveselenmesi

- 28 Şubat 1997 tarihli Millî Gazete'nin birinci sayfa başlığı 'Hepsi Yalan' şeklinde, güçlü ve kesin bir söylemi içermektedir. Özellikle medyada dile getirilen ifade ve iddiaların (uyarı mektubu) asılsız ve iftira olduğuna vurgu yapmaktadır.
- Haber başlığı ve girişi, dönemin iktidarı olan Başbakan Necmettin Erbakan ve hükümetini destekler biçimde, hükümeti savunan ve haklı bir konuma yerleştiren temada aktarılmıştır.

- Hükümet ortağı Tansu Çiller’in “Hükümetimiz aile gibi devam ediyor” sözünün aktarılmasıyla, devlet içerisinde ve hükümet bünyesinde yaşanan bir siyasi krizi minimize etme temasına yer verilmiştir.
- Haberin söylemi, MGK öncesi belirginleşen bürokratik ve askeri söylemin tavrına karşı çıkan, iktidar yanlısı ve savunucu bir pozisyonudur. Devlet yönetiminde görünür hale gelen ikiliği (siyasi iktidar ile askeri/bürokratik iktidar) reddeden ve eleştiren bir söylem geliştirmiştir.

Mikro Yapı (Dil kullanımı, başlıklar, sözcük seçimi, haber fotoğrafı)

1. Dil Kullanımı

- “Hepsi Yalan” haber başlığında, net ve mutlak bir dil kullanılmıştır.
- Reddetme ve olumsuzlama ifade ve fiilleri sık kullanılmıştır: ‘Hayır, hepsi yalan’, ‘Böyle bir şey yok’, ‘Cumhurbaşkanı da yalanladı’. Dilin bu reddeden ve olumsuzlayan fiil kullanımı, okuyucuya net bir şekilde “Bize inanın, onlar yalan söylüyor” mesajını iletmektedir. Teun Van Dijk’ın eleştirel söylem analizinde yer verdiği haber kurgusu olan biz-onlar ayrımı haber dilinde göze çarpmaktadır.
- Haberde, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından, REFAHYOL hükümeti Başbakanı Necmettin Erbakan’a ‘uyarı mektubu’ gönderildiği belirtilmektedir. Fakat bu ‘uyarı mektubunun’ içeriğine dair bir bilgi haber başlığı ve girişinde yer almamaktadır. Haberin ardaan ve bağlamı eksik bırakılmıştır

2. Metinsel Stratejiler

- Haber aktörü olan cumhurbaşkanı ve hükümet yetkilileri gibi siyasi aktörlerin açıklamaları, alıntı cümleler ile doğrudan anlatım şeklinde öne çıkartılmıştır.
- Haberde yalnızca ‘uyarı mektubunun’ tarafları olarak itham edilen Cumhurbaşkanı Demirel, Başbakan Erbakan ve Başbakan Yardımcısı Çiller’in sözlerine yer verilmiştir. Bu iddianın karşı tarafının söz veya düşüncesi haberde yer almamış, çok seslilik haberde eksik bırakılmıştır.
- Muhalif görüşlere hiç yer verilmeyen haber kurgusu, söylemin yandaş karakterini öne çıkarmaktadır.

3. Haber Fotoğrafının Analizi

- Teun Van Dijk’a göre, haberin görseli metindeki söylemin anlamını pekiştiren bir işlevdedir. Metindeki ‘Hükümetimiz aile gibi devam ediyor’ ifadesini tamamlar nitelikteki haber fotoğrafında, Başbakan Erbakan ve hükümet üyelerinin ciddi, güçlü ve bir arada duruşu vurgulanmaktadır.

4. Haberin Söylem Tarzı

Uzlaşmacı (-) Karşı tarafla uzlaşma arayışı ve beklentisi yoktur.

Muhafif (-) Hükümeti savunan, bir kısım medya ve bürokratik/askeri gücü eleştiren bir söylem yer almaktadır. Dönemin iktidarına muhalif karakterde değildir.

Yandaş (+) REFAHYOL hükümetinin söylemini destekleyen ve savunan söylemiyle, haber içeriğinin söylem tarzı, hükümet yanlısı bir kurguyla şekillenmiştir.

Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma Türü

Stereotipleştirerek Meşrulaştırma: Bazı belli grupları veya aktörleri, grubunun öne çıkan özelliğiyle kodlayıp aktarma olan stereotipleştirme, 28 Şubat 1997 tarihli Millî Gazete birinci sayfa haberinde, ‘manipülatif medya’ şeklinde kodlanmıştır. Medyanın manipüle eden ve dezenformasyon yayan yönü, gazete haberinde bir stereotip olarak REFAHYOL hükümeti karşıtlarına atfedilmiştir.

Sembollerle Meşrulaştırma: Soyut bir fikri, güç simgesini, eylemlerin genelini veya kültürel anlamları güçlü bir sembol üzerinden aktarma olan sembolleştirme, bir meşrulaştırma türü olarak haber metninde yer almıştır. Hükümet ortağı olan Tansu Çiller’in ‘Hükümetimiz aile gibi devam ediyor’ sözü, siyasal ortaklığı aile sembolü üzerinden aktarmıştır.

Ötekileştirerek Meşrulaştırma: Haber başlığı ve haber girişinde doğrudan itham edilen ve ötekileştirilen bir aktör ya da kurum yoktur. Fakat alt metin okumasında, Demirel, Erbakan ve Çiller’in ‘yalan’ diyerek reddettiği uyarı mektubu iddiasını ortaya atanlar, yalancı olarak aktarılmış ve bu iddiaları yayan yayın organları yalan üreten ve siyasi birliği bozan medya olarak ötekileştirilmiştir.

Görsel 2: 28 Şubat 1997 Cumhuriyet gazetesi birinci sayfa haberi

Haber Başlığı: “MGK’nın gündemi rejim”

Haber: “Devletin zirvesi, MGK toplantısına hazırlanıyor. Çiller, Demirel’den şeriatçılığın gündemden çıkartılmasını istedi. Demirel ve Erbakan mektup konusunu yalanlarken, Cumhurbaşkanı’nın Susurluk skandalından sonra Başbakan’a dört mektup gönderdiği belirlendi”

Makro Yapı (Tematik Analiz)

1. Temel Tema ve Haberin Çerçevesi

- 28 Şubat 1997 tarihli Cumhuriyet gazetesi birinci sayfasında yer alan “MGK’nın gündemi rejim” başlıklı haberin teması rejim tehlikesi üzerine kurulmuştur.
- MGK’nın askeri kanadının sivil siyasete uyarıda bulunacak olması, hükümet lideri Erbakan’ın mektup konusunda hesap vermesinin beklenmesi, Erbakan hükümetinin birtakım faaliyetlerinin şeriatçılık olarak adlandırılıp MGK gündeminde hükümete karşı kullanılacak olması, Susurluk olayının hatırlatılarak devletin cumhurbaşkanı ve hükümeti arasında kamuoyundan gizli bir sürecin görünür kılınması alt temalar olarak haber söyleminde inşa edilmiştir.
- Haberin aktör ve öznelerine bakıldığında görünür sunumu yapılmasa da MGK’nın askeri kanadı, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel şeklinde aktarılmıştır. Başbakan Necmettin Erbakan ise anlatının nesnesi olarak sunulmuş, rejim tartışmalarının bir tarafı olmak suretiyle, van Dijk’in ifadesiyle meşruiyet dışı bir aktör olarak yansıtılmıştır.

Mikro Yapı (Dil kullanımı, başlıklar, sözcük seçimi, haber fotoğrafı)

1. Dilsel Yapı

- ‘Devletin zirvesi MGK toplantısına hazırlanıyor’ ifadesinin ardından Demirel ve Çiller aktör olarak aktarılmış fakat Erbakan’ın bir ifade ya da hazırlığına yer verilmemiştir. Buradan, metnin söyleminde ‘devletin zirvesi’ ifadesi ile Erbakan hükümetinin yok sayıldığı anlamı çıkmaktadır.
- ‘MGK’nın gündemi rejim’ ifadesiyle askerin laik rejimin koruyucusu olduğu, Erbakan hükümetinin ise rejimi tehlikeye atan unsur olduğu söylemi inşa edilmiştir.

2. Söylemsel Metinsel Stratejiler

- MGK ifadesinin aktörü Milli Güvenlik Kurulu’nun askeri kanadı olarak kodlanırken, REFAHYOL iktidarının politikaları rejim karşıtlığı, demokrasi ve laiklik düşmanlığı olarak kurgulanıp tehdit olarak aktarılmıştır.
- Haberin söylemsel stratejisi, MGK Toplantısı öncesi Cumhurbaşkanı ve Başbakan’dan hesap sorulmaya hazırlandığı anlam örüntüsü üzerine kurulmuştur. Mektup iddialarının yalanlandığı bilgisi, kaynağı olmayan bir ifade ile asılsız kılınmış ve Cumhurbaşkanı Demirel ile Başbakan Erbakan ‘yalan söyleyen’ şeklinde kodlanmıştır.
- Laik rejim ve şeriatçı yönetim ikiliği üzerinden van Dijk’in ideolojik kutuplaştırma olarak adlandırdığı

‘biz ve onlar’ ayrımı haber söyleminde inşa edilmiştir.

3. Haber Fotoğrafının Analizi

- Haberde fotoğraf yer almamaktadır. Haber, devletin resmi dilini yansıtan bir içerikte sunulmuş, haberin söylemi görsel göstergelerle değil aktör isimleriyle inşa edilmiştir.

4. Söylem Tarzının Kategorilendirilmesi

Uzlaşmacı (-) Haber uzlaşmacı bir söylem ve kurgu içermemektedir.

Muhالیf (+) Cumhurbaşkanı Demirel ve Erbakan hükümetini ‘yalan beyanla’ suçlayan, MGK’nın askeri kanadının dile getirdiği kaygıları destekleyen söylem örüntüsü ile Cumhuriyet gazetesi haberi muhalif söylem kategorisindedir.

Yandaş (-) REFAHYOL iktidarı ve Başbakan Erbakan’ın söylemini dışlayan, MGK ve Cumhurbaşkanlığı gibi devlet söylemini öne çıkaran çizgisiyle dönemin iktidarına muhalif bir haber söylemi geliştirilmiştir.

Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma Türü

Stereotipleştirerek Meşrulaştırma: Cumhuriyet gazetesinin MGK Toplantısı öncesi birinci sayfasına taşıdığı haberde ‘şeriatçılık’ ve ‘rejim tehdidi’ gibi iki önemli stereotipleştirme ile gayrimeşrulaştırma yapılmıştır. Şeriatçılık stereotipi ile Erbakan iktidarı, okuyucunun zihninde otoriter, baskıcı ve çağ dışı şeklinde konumlandırırmaktadır.

Sembollerle Meşrulaştırma: MGK’yı ‘devletin zirvesi’ olarak tanımlayan anlatıda, bu tanım onu sembolik olarak ‘rejimin koruyucu ve bekçisi’ konumuna oturtmaktadır.

Ötekileştirerek Meşrulaştırma: Erbakan iktidarı ve seçmeni şeriatçı, yalancı, rejimi tehdit eden, demokrasi karşıtı duruşu olan, gerici şeklindeki ifadelerle ötekileştirerek meşruiyet sınırlarının dışına itmektedir.

Görsel 3: 28 Şubat 1997 Türkiye gazetesi birinci sayfa haberi**Haber Başlığı: “Yalan... Yalan!”**

Haber: “Çankaya, muhtıra mektup haberini tekzip etti. Bir kısım medyada yer alan ‘Demirel’den Erbakan’a uyarı mektubu’nun düzmece olduğu ortaya çıktı”

Makro Yapı (Tematik Analiz)**1. Temel Tema ve Haberin Çerçevesi**

- Türkiye gazetesinin 28 Şubat 1997 tarihli birinci sayfa manşet haberindeki başlık net ve çarpıcı bir reddiye içermektedir. Tekrarlanan ‘yalan’ ifadesiyle haberin teması reddetme ve kabul etmeme üzerine kurulmuştur. Kamuoyuna sunulan bilgi ve belgenin reddiyesine dayanan haberin başlığı, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in sözlerine ithafen aktarılmış, haber metnine daha güçlü bir tekrarlama ifadesiyle dahil edilmiştir. Haberin baş aktörü Cumhurbaşkanı Demirel’dir.
- Haber söylemi, bir takım medya organını hedef alarak, sürecin medyalar arası bir meşruiyet savaşı olduğu anlamını okuyucuya aktarmaktadır. Haberin başlığı ve girişinde reddedilen mektup iddiasının detayına yer verilmeyerek, haberde enformasyon eksiltilimine gidilmiştir.
- Türkiye gazetesi, uyarı mektubunun muhatabı olan Başbakan Necmettin Erbakan’ı değil, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’i haberin aktörü olarak sunup söylemine meşruiyet kazandırmıştır. Meşrulaştırıcı otorite kullanımının cumhurbaşkanı gibi devletin resmi otoritesinden yana kullanılması, 28 Şubat krizi sürecinin tarafları olan REFAHYOL hükümeti ve MGK’nın askeri kanadı arasındaki taraf olunmadığının göstergesidir. İki odak arasındaki söylem savaşından yana taraf tutulmaması Türkiye gazetesinin krizin tarafı olma konusunda koyduğu mesafeyi göstermektedir.

Mikro Yapı (Dil kullanımı, başlıklar, sözcük seçimi, haber fotoğrafı)

1. Dilsel Yapı

- Haber başlığında yer alan ‘yalan’ ifadesi ve reddiyesi, haber içerisinde aktarılan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e ait cümleye atfen kullanılmıştır. Fakat “Yalan... Yalan!” ifadesinin ikiletilerek kullanılması ve tiyatral bir ton verilmesi, gazetenin tercihi olmuştur. Van Dijk’ın ‘vurgu artırma’ (emphasis) stratejisinin bir örneği olan bu aktarım ile duygusal etki yaratma, okurun algısını bu yönde yönlendirme amaçlanmıştır.
- Çankaya ifadesiyle kastedilen Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in sözleriyle doğrudan alıntılanması, van Dijk’ın ‘otoriteye referansla meşrulaştırma’ stratejisine hizmet eder.
- ‘Bir kısım medya’ ifadesinde gazete isimleri zikredilmeden, kamuoyuna ‘yanıltıcı medya’ fikri yansıtılır.

2. Söylemsel Metinsel Stratejiler

- Haber metninin söylemi cumhurbaşkanı gibi devletin zirvesi olan bir otoritenin söylemiyle inşa edilmiş, söylem meşrulaştırılmıştır. Konunun diğer muhatapları Erbakan ve Çiller’in görüşlerine de yer verilen haberde, olayın karşı aktörleri olan ‘bir takım medya’nın ismi verilmemiştir. Van Dijk’ın ‘genelleştirme’ stratejisine uygun şekilde, bir genelleme yapılarak enformasyon eksiltilimine gidilmiştir.

3. Haber Fotoğrafının Analizi

- Haber fotoğrafı, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in bir fotoğrafından oluşmaktadır. Demirel’in ifadesi, retorik olarak ikna ve deklare edici bir konuşma anını aktarır niteliktedir. Böylece, haber başlığı ve içeriğinin söylemi, haber fotoğrafında haberin aktörü tarafından duygu ve ifade olarak yeniden vurgulanıp pekiştirilmiş olur.

4. Söylem Tarzının Kategorilendirilmesi

Uzlaşmacı (+) Haberin söylemi, ‘yalan’ ifadesini suçlayıcı bir üslupla ‘bir takım medya’ kurumuna yöneliktir. Söz konusu krizin tarafları olan MGK’nın askeri kanadı ya da Erbakan hükümetiyle ilgili bir suçlama ya da eleştiri yer almaz. Dolayısıyla iki taraf arasındaki gerilimin sebebi olarak bazı medya yayınları işaret edilerek, uzlaşma ve birlik ortamı inşa edilme gayreti güdülür.

Muhalif (-) Türkiye gazetesinin 28 Şubat 1997 tarihli birinci sayfa haberi, dönemin iktidarı REFAH-YOL’a yönelik muhalif bir söylem geliştirmemiştir.

Yandaş (+) Askeri eleştirmeyen, Cumhurbaşkanı Demirel ve Başbakan Erbakan’ın söylemini sayfasına

taşıyan yönüyle Türkiye gazetesinin örnek haberi hem uzlaşmacı hem de dönemin iktidarına yanlı bir söylem kurgulamıştır.

Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma Türü

Stereotipleştirerek Meşrulaştırma: Bu haberde, ‘güvenilmez medya’ stereotipi baskın şekilde öne çıkartılmıştır. Güvenilmez, manipülatif, itibarsız ve ‘düzmece’ haber yapan bazı medya kurumları üzerinden medyanın ‘yalancı’ olduğuna dair stereotip devreye sokulmuştur. Okurların zihninde, medyanın bazı zamanlarda asılsız haber üreten, algı yaratan bir karakteri olduğu izlenimi yaratılarak, stereotiplerle gayrimeşrulaştırma yapılmıştır.

Sembollerle Meşrulaştırma: Haber dilinde çeşitli sembolik anlatılar yer almaktadır. Köşk ifadesi sembolik olarak Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’i temsilen kullanılmıştır. Bazı yayın kuruluşlarında (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah vb.) çıkan ‘uyarı mektubu’ iddialarının Cumhurbaşkanı tarafından tekzip edildiğinin aktarılması, sembolik olarak en üst makam tarafından yalanlandığı söylemini inşa etmekte ve haber başlığındaki ifadeye meşruluk kazandırmaktadır.

Ötekileştirerek Meşrulaştırma: ‘Bir takım medya’ ifadesiyle, tüm medyayı temsil etmeyen eylemleri itibarıyla bazı medya kuruluşları ötekileştirilerek itibarsızlaştırılır. ‘Düzmece haber’ ifadesinin atfedilmesi, yalnızca yalan haber değil aynı zamanda kasıtlı bir kamuoyu manipülasyonu yaptığı imasını da barındırır. Türkiye gazetesi, ‘bir takım medya’ organını, Cumhurbaşkanı Demirel’in ifadesini arkasına alarak, kendisini doğruluğun adresi olarak işaret etmektedir.

6.2. 1 Mart 1997 Millî Gazete, Cumhuriyet ve Türkiye Gazetesi Birinci Sayfa Haberlerinin Analizi

Görsel 4: 1 Mart 1997 Milli Gazete gazetesi birinci sayfa haberi

Haber Başlığı: “Hizmete kimse engel olamaz”

Haber: “Her seçim sonrası hükümet arayışlarında daha çok menfaat için yanıp tutuşan birtakım siyasiler, başarılı hükümet karşısında yenilgilerini ‘ön koşulsuz’ yeni hükümet arayışıyla gidermek istiyorlar.”

Makro Yapı (Tematik Analiz)

1. Temel Tema ve Haberin Çerçevelemesi

- 1 Mart 1997 tarihli Millî Gazete birinci sayfa haberin başlığı “Hizmete kimse engel olamaz” şeklinde, meydan okuma ve aynı zamanda bir saldırıya karşı koyma, direniş gösterme anlamı içermektedir. ‘Engel olmaya çalışan’ bir odak ‘birtakım siyasiler’ olarak belirtilse de Refah Partisi hükümetinin karşısında olan askeri ve bürokratik vesayetle birlikte medya elitleri hedef alınmıştır. Haberin teması, meydan okuma şeklinde kurgulanmıştır.
- Haberin alt temasında, Necmettin Erbakan Başbakanlığında kurulan REFAHYOL hükümeti meşru, başarılı ve halktan yana, diğer taraf ise başarısız, menfaatçi ve çıkar peşinde olan bir karşıtlık kurgulanmıştır.

Mikro Yapı (Dil kullanımı, başlıklar, sözcük seçimi, haber fotoğrafı)

1. Dil Kullanımı

- ‘Hizmete kimse engel olamaz’ haber başlığıyla kesin, mutlak ve direniş yanlısı bir dil kullanılmıştır. Hükümete karşı dışarıdan yapılan baskıya boyun eğmeme ve direnme söylemi içeren bir dil tercih edilmiştir.
- ‘Menfaat için yanıp tutuşan siyasiler’ ifadesiyle, bir siyasi stereotipleştirmeye gidilmiştir.

2. Söylemsel Stratejiler

- Haberin mikro yapısında metnin söylemsel stratejileri incelendiğinde, otorite (REFAHYOL hükümeti) adına söylem geliştirildiği görülür.
- Haberin bir aktörü ya da aktörden aktarım cümlesi olmamasına rağmen, haberin dolaylı anlatımı hükümetin muhalefete (bürokratik/askeri vesayet ve elit medya) yönelik söylemini içermektedir.

3. Haber Fotoğrafının Analizi

- Haber fotoğrafı yer almamaktadır.

4. Haber Söylem Tarzı

- Uzlaşmacı** (-) Uzlaşma arayışı yoktur. Aksine meydan okuma ve direnç gösterme vardır.
- Muhafız** (-) Hükümeti savunan, bir kısım siyasetleri ve bürokratik/askeri gücü eleştiren içeriktedir.
- Yandaş** (+) REFAHYOL hükümetinin savunan ve diğerlerini gayrimeşrulaştıran söylemiyle, haber içeriğinin söylem tarzı, hükümet yanlısı bir kurguyla şekillenmiştir.

Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma Türü

Stereotipleştirerek Meşrulaştırma: Stereotipleştirme, 1 Mart 1997 tarihli Millî Gazete’de ‘menfaatçi siyasetçi stereotipi’ ile görünür hale gelmiştir. Bu stereotipleştirme, haber girişindeki “Her seçim sonrası hükümet arayışlarında daha çok menfaat için yanıp tutuşan siyasetler” ifadesiyle gerçekleştirilmiştir.

Sembollerle Meşrulaştırma: Bir siyasi iktidarın yaptığı olumlu icraatlarına tümünü temsilen kullanılan hizmet sembolü, Refah Partisi ile özdeşleştirilmiştir. Örnek haberin söylemini destekleyen diğer haber görselinde Erbakan ve hükümet ortağı Çiller’in açılış töreninde kurdele kesmesi, sembolik olarak hizmet, üretkenlik ve istikrarı temsil etmektedir.

Ötekileştirerek Meşrulaştırma: Menfaat için yanıp tutuşan, başarılı hükümet arayışına giren, yenilgiye uğrayan gibi ifadelerle Refah Partisi’ne muhalif olanlar darbe yanlısı, siyaseti menfaatlerine göre dizayn eden, demokrasiye ve partilerin ‘ön koşullarına’ saygı duymayan ötekiler olarak kodlanmış ve gayrimeşru olarak ilan edilmiştir.

Görsel 5: 1 Mart 1997 Cumhuriyet gazetesi birinci sayfa haberi

Haber Başlığı: “Muhtıra gibi tavsiye”

Haber: “MGK’nın 9 saatlik toplantısında özellikle şeriat girişimlerine karşı çıkılması istendi. Müda-

hale uyarısı RP'nin, ortağı DYP'nin ödün veren tutumundan da yararlanarak laik rejimi hedef alan girişleri nedeniyle gergin bir ortamda toplanan MGK, son yılların en uzun toplantısını yaptı. MGK'nın yayınladığı 4 maddelik ayrıntılı bildiri, "hükümete muhtıra niteliğinde tavsiye" olarak nitelendirildi. Bildiride, "anayasa ve cumhuriyet yasalarının uygulanmasından asla taviz verilmeyeceği, laikliğin sadece rejimin değil demokrasinin de güvencesi olduğu, çağdışı uygulamaların hukukun üstünlüğüyle bağdaşmayacağı" vurgulandı. Erbakan'a tepki Cumhurbaşkanı ve kurulun asker üyelerinin, devletteki şeriatçı kadrolaşma ve girişimlerden rahatsızlık duydukları, Başbakanlık'ta Cuma namazı kıldıktan sonra MGK'ya giden Erbakan'ın "Türkiye'de faşist laik düzen var" diyerek özetlediği yaklaşımlarına, tepki gösterdikleri bildirildi."

Makro Yapı (Tematik Analiz)

1. Temel Tema ve Haberin Çerçevesi

- MGK Kararlarını yorumlamakla birlikte destekleyen ve Erbakan hükümetinin pozisyonunu sorgulayan Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfa haberi uyarı teması üzerine kurulmuştur.
- Askeri siyasetin, sivil siyasete uyarıları, gazete haberinin art alanında bir destekleyici ve onaylayıcı söylemle aktarılmıştır. Haber fotoğrafında, haberin aktörlerinden Başbakan Necmettin Erbakan'a yer verilmemiş, söylemsel olarak haberin nesnesi şeklinde aktarılmıştır. Aynı şekilde Erbakan'ın herhangi bir ifadesi ve cümlesinin yer almaması, haber söyleminin muhalif konumlanışını ortaya koymaktadır.
- Haber başlığının söylemi, 'muhtıra gibi tavsiye' ifadesiyle aktarılmıştır. MGK'da alınan ve Erbakan hükümetine iletilen kararlar 'tavsiye' değil, aslında bir 'muhtıra'dır. Gazete haberinin söylemi, bu durumu destekler ve olumlar bir söylem inşa etmiştir. Ordunun sivil siyasete müdahalesini olumlayan bir söylem aktarılmıştır.

Mikro Yapı (Dil kullanımı, başlıklar, sözcük seçimi, haber fotoğrafı)

1. Dilsel Yapı

- Haber başlığındaki tavsiye ifadesi yumuşak bir ifadedir ve muhtıra kelimesi askeri vesayeti çağırıştır. İkisinin yan yana kullanılması, MGK'da askerin sivil hükümet olan REFAHYOL hükümetine sunduğu şartları kabul edip uyguladığı takdirde 'tavsiye, uygulamayıp karşı çıktığı takdirde ise 'muhtıra' işlevi göreceği alt metnin söyleminde inşa edilmiştir.
- "Laik rejimi hedef alan girişimler" ifadesiyle Refah Partisi doğrudan suçlanmaktadır. "Çağdışı uygulamalar", "şeriatçı kadrolaşma" gibi ifadelerle ideolojik bir öteki yaratma ve Refah Partisi'ni modernlik-dışı ve meşruluk dışı bir konuma itmektedir.

2. Söylemsel Metinsel Stratejiler

- “Erbakan’dan rejim uyarısına yanıt yok” gibi ifadeler Erbakan’ı bir yandan askeri kanada yanıt vermek ve açıklama yapmak zorunda olan kişi olarak kodlarken bir yandan da kaçak davrandığı imasını içermektedir.
- Van Dijk’a göre bu tür dil kullanımları egemen ideolojinin kurulmasında ve insanların zihninde yeniden inşasında önemlidir. Asker etkin, hükümet edilgen kurgusu söyleme yerleşmiştir.
- MGK’nın siyasal iktidara uyarısında, “Anayasa ve cumhuriyet yasalarından taviz verilmeyeceği” ifadesi yer alır. Bu da yasallık ve meşruiyet vurgusu olarak kendisini yasal ve meşru, Erbakan iktidarını yasalara karşı olan ve meşru olmayan olarak kodlamaktadır. Bu durum, van Dijk’ın ‘pozitif kendini konumlandırma’ stratejisine denk düşmektedir.

3. Haber Fotoğrafının Analizi

- Haber fotoğrafında, MGK’da yer alan komutanların gülümseyen fotoğrafının konulması seçimi, tüm basın mensuplarının kamera ve mikrofonlarıyla komutanları merkezine almış olması olayın etkin aktörü olarak cumhurbaşkanı ya da başbakan ve yardımcısını denklem dışına itmiştir. Fotoğraf altı açıklamada, iktidar ortağı olan Başbakan Necmettin Erbakan ile Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller’in aynı masada komutanların karşısında oturduklarının aktarılmasına rağmen, fotoğrafa dahil edilmemiştir. Söylem ve görsel, askerlerin Çiller ve Erbakan’ın ‘karşısında’ olduklarını işaret eden bir tema çizmiştir.
- Askerin otoriter pozisyonu haber fotoğrafının söyleminde görünür kılınmış, Erbakan ve hükümeti kadrajın ve söylemsel anlamda meşruluk alanının dışına itilmiştir.
- Van Dijk’ın ‘iktidarın konumlandırılması’ stratejisine uygun mahiyette verilen haber fotoğrafında sivil siyaset ve sivil siyasete medyanın ve kamuoyunun ilgilisi, alan dışına çıkartılarak görünmez kılınmıştır. Görselde kim baskın ise, söylemde de o baskındır mesajı verilmiştir.

4. Söylem Tarzının Kategorilendirilmesi

Uzlaşmacı (-) Haber uzlaşmacı bir söylem ve kurgu içermemektedir.

Muhallif (+) MGK kararlarının olumlu sunulması, Erbakan ve iktidarının eleştirilmesi, resmi devlet dilinin hükümet karşıtı söylemde hâkim kılınması, alternatif görüşlere yer verilmeden MGK kararlarının savunusuna yer verilmesi gibi unsurlar Cumhuriyet gazetesi haberini ve haber söylemini dönemin iktidarına muhalif bir konuma yerleştirmektedir.

Yandaş (-) REFAHYOL iktidarı ve Başbakan Erbakan’ın söylemini dışlayan, MGK ve Cumhurbaşkan-

lığı gibi devlet söylemini öne çıkaran çizgisiyle Cumhuriyet gazetesi, dönemin iktidarına muhalif bir haber söylemi geliştirilmiştir.

Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma Türü

Stereotipleştirerek Meşrulaştırma: Cumhuriyet gazetesi haber söyleminde Erbakan ve iktidarının faaliyetleri ‘şeriatçı’ stereotipiyle kodlanmıştır. Şeriatçı stereotipi okurların zihninde laik cumhuriyet karşıtı, modernlik karşıtı, çoğulcu olmayan, gerici ve dinci zihniyet çağrışımlarını uyandırmaktadır.

Sembollerle Meşrulaştırma: Fotoğrafta hâkim olan askeri ciddiyet ve devlet ciddiyeti, basın mensuplarının ilgisinin askerin üzerinde olması, Erbakan ve hükümet ortağı Çiller’e görüntüde yer verilmemesi; meşru ve güçlü olan MGK’nın askeri kanadına karşı, uyarı alacak faaliyetler içindeki sivil hükümetin fotoğrafın ve meşruiyet alanının dışına itildiği anlamı vermektedir. Sembolik bir anlatım olan fotoğraf, REFAHYOL iktidarını sembolik çerçevenin dışına iterek gayrimeşru olarak kodlamıştır.

Ötekileştirerek Meşrulaştırma: Haber söyleminde Refah Partisi iktidarı ve Başbakan Erbakan’a karşı açık bir ötekileştirme vardır. “Devletteki şeriatçı kadrolaşma” ifadesi Refah Partisi’ni ‘devlete düşman’ ve ‘rejime tehdit’ olarak ötekileştirmektedir. “Cuma namazı kıldıktan sonra” ifadesi, Başbakanlık’ta yapılması sıra dışı bir ‘öteki’ davranışı olarak kodlanmıştır.

Görsel 6: 1 Mart 1997 Türkiye gazetesi birinci sayfa haberi

Haber Başlığı: “Büyük uzlaşma”

Haber: “9 saat süren tarihi Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı’ndan darbe şakşakçıları memnun etmeyen tavsiye kararları çıktı. Toplantıda terör, Kıbrıs, Türkiye’nin dış itibarını sarsıcı spekülasyonlar ve rejim tartışmaları üzerinde duruldu.”

Makro Yapı (Tematik Analiz)

1. Temel Tema ve Haberin Çerçevesi

- Türkiye gazetesinin 1 Mart 1997 tarihli birinci sayfa haberinin teması uzlaşma ve birliktelik temaları üzerinden kurulmuştur.
- MGK toplantısının aktörleri (hükümet, asker ve MGK üyeleri) arasında bir çatışma değil, bir uzlaşma ve birlik olduğu söylemi inşa edilmiştir. Gazete haberinin bu söylemi, okuyucuda kriz değil uzlaşma ve çözüm olduğu izlenimi yaratmaktadır.
- “9 saat süren tarihi MGK toplantısından darbe şakşakçıları memnun etmeyen tavsiye kararı çıktı” ifadesinde MGK kararlarının iletiliği bildiri, bazı yayın organlarında muhtıra gibi isimlendirilirken, Türkiye gazetesinde tavsiye olarak adlandırılıp yumuşatılmıştır.
- “Toplantıda terör, Kıbrıs, Türkiye’nin dış itibarını sarsıcı spekülasyonlar ve rejim tartışmaları üzerinde duruldu” ifadesiyle, MGK Toplantısı’nın tek gündeminin Erbakan hükümetine yönelik eleştiri ve uyarılar olmadığı söylemi kurgulanır. Ana olayı daha az görünür kılarak, gayrimeşruluğunu azaltma yoluna gidilmiştir.

Mikro Yapı (Dil kullanımı, başlıklar, sözcük seçimi, haber fotoğrafı)

1. Dilsel Yapı

- ‘Tarihi MGK Toplantısı’ ifadesiyle 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan MGK’nın önceki Milli Güvenlik Kurulu toplantılarından farklı olduğu belirtilmektedir. Başlıktaki ‘büyük uzlaşma’ ifadesinden yola çıkıldığında, bir çatışma sonrası anlaşma süreci olan uzlaşma kavramının kullanımı ve anlamı renk değiştirir. Uzlaşma işaret etmek, çatışma ve anlaşmazlık durumu da örtük şekilde ifade etmektedir.
- ‘Darbe şakşakçıları’ göndermesi, REFAHYOL iktidarı ve MGK’nın askeri kanadı arasında bir sorun olmadığı, sorunun bazı medya organları ve çevreler tarafından varmış gibi gösterildiği ve desteklediği söylemiyle inşa edilmiştir. Meşru olanın inşası için, bir öteki belirlenerek gayrimeşru ilan edilmiştir.

2. Söylemsel Metinsel Stratejiler

- MGK Toplantısı’nda askeri üyelerin, REFAHYOL iktidarından duydukları rahatsızlığı dile getirdiği ve hükümet ile ordu/bürokrasi ve hükümet ortağı Tansu Çiller arasında gerilime sebep olan süreç, gazete haberinden görmezden gelinerek olumlanmış ve okuyucuya bu şekilde aktarılmıştır.
- 9 saat süren toplantının ardından askerin sivil siyasete müdahalesi olarak değerlendirilen ‘yapılacaklar listesi’, Türkiye gazetesinin haberinde ‘tavsiye’ olarak sunulmuştur. Yapılıp yapılmaması sunulan ta-

rafın iradesine bırakılan tavsiye kavramının aksine, MGK bildirisi, iktidarın mutlaka yerine getirmesi gereken politikalar olarak deklare edilmiştir. Haberin söylemi, krizin üzerini örtme mahiyetiyle, söylemi yumuşatmıştır.

3. Haber Fotoğrafının Analizi

- Türkiye gazetesinin 1 Mart 1997 tarihli ‘Büyük uzlaş’ başlık haberinde haber fotoğrafı veya herhangi bir görsel kullanılmamıştır.

4. Söylem Tarzının Kategorilendirilmesi

Uzlaşmacı (+) Haber başlığının söyleminde yer alan ‘Büyük uzlaşma’ ifadesinden de anlaşılacağı üzere, haberin söylem kategorisi uzlaşmacıdır. MGK ve iktidar hedef alınmamış, aksine haber devlet ve MGK lehine yapılandırılmıştır. Birlik beraberlik olumlanmıştır.

Muhallif (-) Teun van Dijk’ın ‘egemen ideolojinin yeniden üretimi’ stratejisine örnek olacak şekilde kurgulanan haberde hem ordu hem hükümet olumlanmıştır; bir takım ‘darbe şakşakçısı’ medya veya çevreler ise olumsuzlanarak meşruiyet alanının dışına itilmiştir.

Yandaş (+) MGK kararlarının tarafları olan REFAHYOL iktidarı ve askeri kanadın söylemleri, olumlanan bir uzlaş temasıyla sunulmuştur. Haberi söylemsel kategorisi, uzlaşmacı kategoriyle birlikte devlet ve hükümet yanlısı olumlayıcı aktarımı itibarıyla yandaş söylem kategorisine de dahil olmaktadır.

Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma Türü

Stereotipleştirerek Meşrulaştırma: Haberde yer alan ‘darbe şakşakçıları’ ifadesiyle kaos yaratan stereotipi kullanılmıştır. Bu stereotip, sivil iktidara duyulan memnuniyetsizlik sebebiyle, kaos ve karışıklığa rağmen istikrarın bozulması ve askeri darbenin yapılması yönünde girişimleri olan bozguncu, bölücü, huzursuzluk yaratan menfaatçi insan imgesini okurun zihninde yaratmaktadır.

Sembollerle Meşrulaştırma: Darbe şakşakçıları, itibar sarsıcı spekülasyonlar, rejim tartışması gibi ifadeler sembollerle/sembolik anlatılarla meşrulaştırma veya gayrimeşrulaştırma örnekleri olarak haber söyleminde yer almıştır.

Ötekileştirerek Meşrulaştırma: ‘Darbe şakşakçıları’ ve ara başlık olarak sunulan ‘basına muhtıra’ ifadeleriyle, REFAHYOL iktidarına karşı askerin müdahalesini destekleyenler başarısız olarak söylemde kurgulanmış ve ötekileştirilerek gayrimeşrulaştırılmıştır.

Tablo 1. Analiz edilen 6 habere dair bulguların tablolştırılması.

Tarih	28 Şubat 1997	28 Şubat 1997	28 Şubat 1997	1 Mart 1997	1 Mart 1997	1 Mart 1997
Gazete	Millî Gazete (Yandaş)	Cumhuriyet (Muhallif)	Türkiye (Uzlaşmacı)	Millî Gazete (Yandaş)	Cumhuriyet (Muhallif)	Türkiye (Uzlaşmacı)
Haber Başlığı	“Hepsi yalan”	“MGK’nın gündemi rejim”	“Yalan... Yalan!”	“Hizmette kimse engel olamaz”	“Muhtıra gibi tavsiye”	“Büyük uzlaşma”
Ana Tema ve	Krizin reddi; REFAHYOL hükümetini savunur, medya yalancı olarak çerçeveslenir.	Rejim tehdidi; REFAHYOL şeriatçı, MGK rejim koruyucusu olarak çerçeveslenir.	Krizin reddi; medyayı yalan iddialar için suçlar, Demirel otorite olarak konumlanır.	Muhalefette meydan okuma; REFAHYOL’u meşru, halkçı olarak çerçevesler.	Askeri uyarı; MGK’yı meşru, Erbakan’ı şeriatçı olarak çerçevesler.	Birlik ve çözüm; krizi yumuşatır, medyayı krizi tırmandırmakla suçlar.
Söylem Tarzı	Yandaş (+)	Muhallif (+)	Uzlaşmacı(+) Yandaş (+)	Yandaş (+)	Muhallif (+)	Uzlaşmacı(+) Yandaş (+)
Dil Stratejileri	Kesin dil: “Hepsi yalan”, “Böyle bir şey yok” “Biz-onlar” ayrımı; karşı görüşlerin dışlanması	İdeolojik kutuplaşma “şeriat vs. laiklik” Erbakan pasif nesne; devlet merkezli dil.	Vurgulu tekarar (“Yalan... Yalan!”), Demirel’e otorite referans, belirsiz “bir kısım medya”	Meydan okuyan dil “kimse engel olamaz”, rakipler “çıkarıcı” olarak stereotipi.	Çift anlamlı dil “tavsiye-muhtıra” ideolojik terimler “şeriatçılık” Erbakan pasif.	Yumuşatıcı dil “tavsiye,” “uzlaşma”, belirsiz suçlama: “darbe şakşakçıları”
Görsel Analiz	Erbakan ve kabine fotoğrafı, birlik ve güce vurgu.	Fotoğraf yok; metinsel devlet otoritesine dayanır.	Demirel fotoğrafı, otorite ve inancı vurgular.	Fotoğraf yok; haberin söylemi öne	Erbakan’ı dışlar, askerin pozitif imajı vurgular..	Fotoğraf yok; metinsel birliğe odak.
Meşrulaştırma / Gayrimeşrulaştırma	Stereotip Manipülatif medya. Sembolizm “Aile gibi hükümet”	Stereotip Şeriatçı, çağ dışı siyasetçi. Sembolizm MGK, “devletin zirvesi”	Stereotip Güvenilme, medya. Sembolizm	Stereotip Çıkarıcı siyasiler. Sembolizm “Hizmet” hükümet meşruiyeti.	Stereotip Şeriatçı, çağ dışı siyasi. Sembolizm : Görselin dışlayıcı anlamı.	Stereotip Darbe şakşakçısı medya Sembolizm Rejim tartışması: siyasi ortam.

Sonuç

Siyasi kriz dönemleri, iktidarın meşruiyetinin zayıfladığı ya da sorgulandığı dönemlerdir. İktidarlar bu dönemlerden bazen mevcut meşruiyetini ve iktidarını kaybederek bazen de siyasi meşruluklarını daha da güçlendirerek çıkarlar. Kriz dönemlerinde iktidarın meşruiyetini güçlendirmek ve karşı aktörlerin gayrimeşru oluşlarını vurgulamak için birçok farklı söylem ve araç dolaşıma sokulmaktadır. Aynı şekilde, iktidarın karşı-sındaki kesim de siyasi kriz dönemindeki iktidarın gayrimeşruluğunu vurgulamak adına elindeki araçları kullanmaktadır. Meşruluğun ve gayrimeşruluğun aktarımı ve icrasında en önemli araçlardan birisi medya, daha özelde ise yazılı basın (gazeteler) aracıdır.

Bu doğrultuda, Türkiye tarihinde iz bırakan ve 28 Şubat Krizi olarak anılan 28 Şubat 1997 MGK Toplantısı'nın basındaki görünümünü incelemek adına üç farklı gazete (Millî Gazete, Cumhuriyet, Türkiye) ait ilgili haberlerin söylem analizi yapılmıştır. Dönemin iktidarına yandaş, muhalif ve uzlaşmacı çizgide olduğu varsayımıyla incelenen üç gazetenin birinci sayfalarında yer alan ikişer (28 Şubat 1997 ve 1 Şubat 1997) haberini sonuç niyetine yorumlamak, egemen ideolojinin haber metinlerinde ne şekilde yer aldığını göstermektedir.

28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK Toplantısı ve bu toplantı sonrası REFAHYOL iktidarına yönelik kaleme alınan bildiri, iktidar yanlısı çizgisiyle bilinen Millî Gazete'nin birinci sayfalarında reddetme, inkâr etme ve nihai olarak uzlaş temasıyla yer almıştır. MGK Toplantısı'nda askeri kanadın, Erbakan iktidarına yönelik rahatsız oldukları hususunu aktaran bildiri, haber söylem inşasında yok sayılmıştır. Hükümet ile asker arasında bir kriz yaşanmadığı, kriz ortamı yaratanların askeri ve bürokratik vesayet yanlısı bir kısım medya ve çevreler olduğunu dile getirmiştir. Millî Gazete'nin haber söyleminde, asker doğrudan hedef alınmamış ve eleştirilmemiştir. 28 Şubat'ta yapılan MGK sonrası çıkan 1 Mart 1997 tarihli Millî Gazete birinci sayfa haberi, "Hizmete kimse engel olamaz" başlığıyla çıkmış ve siyasi menfaat peşinde koşan hükümet karşıtı birtakım siyasileri hedef alan temada aktarılmıştır. MGK Toplantısı ve kararlarına ilişkin herhangi bir doğrudan haber, bilgi ve söylem 28 Şubat 1997 ve 1 Mart 1997 tarihli Millî Gazete sayılarında yer almamıştır.

Bu bağlamda Millî Gazete'nin yorumlanan iki haberindeki söylem temaları ve stereotipleştirme unsurlarına göz atıldığında görülmektedir ki; Birinci haber, reddetme, yalanlama ve inkâr etme temaları üzerine kurulmuştur. Medyanın hedef alındığı bu haberde, 'manipülatif ve yalancı medya' stereotipi kullanılmıştır. İkinci haberde, hükümet karşıtı olan ve menfaat peşinde koşan siyasileri hedef alan bir tema belirlenmiş ve 'menfaatçi siyasetçi' stereotipi oluşturulmuştur.

Muhalif söylemiyle çalışmaya konu olan Cumhuriyet gazetesi ise 28 Şubat sürecinde askerin söylemini destekleyen, Erbakan hükümetini ise hedef alan haberleri okurlarına aktarmıştır. Cumhuriyet gazetesi haber söyleminde asker, çağdaş ve demokratik Türkiye'nin baş aktörü, laik ve Atatürkçü rejimin koruyucu ve bekçisi şeklinde aktarılmıştır. Refah Partisi lideri Başbakan Erbakan ise laik ve demokratik Türkiye için tehdit oluşturan, rejim karşıtı ve dinci politikalar güden bir 'şeriatçı' siyasi olarak resmedilmiştir. Bu sebeple, demokratik bir ülkede askerin sivil siyasete müdahale eden ve emreden söylemi, Cumhuriyet gazetesinin söyleminde olumlanmış ve desteklenmiştir. Cumhuriyet gazetesinin 28 Şubat sürecindeki haberin söyleminde Başbakan Necmettin Erbakan bir öteki olarak işaret edilmiş, rejim ve sistemi tehdit etmesiyle itham edilerek

meşruluk alanının dışına itilmiştir. REFAHYOL iktidarının diğer ortağı olan DYP lideri ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller ise gazetenin suçlayan ve eleştiren haber söyleminde yer almamıştır. Laik ve çağdaş siyasi çizgisi sebebiyle Tansu Çiller, Erbakan'ın yardımcısı rolündeki siyasi konumuna rağmen, MGK'nın ve Cumhuriyet gazetesinin gündeminde bir öteki olarak kodlanmamış ve suçlanmamıştır.

Bu bağlamda Cumhuriyet gazetesinin 28 Şubat sürecine ilişkin yorumlanan iki haberindeki söylem temaları ve stereotipleştirme unsurlarına bakıldığında, bahsedilen görüşleri destekleyen bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. Söylem analizine tabi tutulan birinci haberde Erbakan'ın politikaları ve siyasi eğiliminin rejim tehlikesi oluşturduğu temasına yer verilmiştir. Bu haberin söyleminde Erbakan, 'şeriatçı' ve 'rejimi tehdit eden unsur' olarak stereotipleştirilmiş ve gayrimeşrulaştırılmıştır. 1 Mart 1997 tarihli birinci sayfa haberi ise askerin iktidara uyarısı ve tehdidi temasıyla aktarılmıştır. Erbakan, 1 Mart 1997 tarihli birinci sayfa haberinde de 'şeriatçı' ve 'meşru sisteme karşıt' bir stereotiple sunulmuştur.

Türkiye gazetesi ise REFAHYOL hükümetini suçlamayan, aynı zamanda MGK'nın askeri kanadının söylemine sahip çıkan ve aktaran bir çizgidedir. Bu durum, Türkiye gazetesinin uzlaşmacı kimliğini destekler niteliktedir. MGK kararları ve askerin sivil siyasete müdahalesi karşısında Cumhuriyet gazetesi gibi askerden ve bürokrasiden yana tavır almamış; aynı şekilde Millî Gazete gibi Erbakan iktidarına destek olup bir takım cepheleşme girişimleri içinde olmamıştır. Doğrudan Erbakan'ı birinci sayfa haberlerin baş aktör olarak göstermese dahi, Erbakan iktidarının MGK kararları sonrası pozisyonunu ve söylemini meşrulaştıran aktörleri (Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller) birinci sayfasına taşımıştır. Aynı zamanda, özellikle Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in söylemleriyle aktardığı argümanlarda, MGK'daki ordu temsilcileri ve askerin kaygısını da görünür kılarak karşılıklı görüşlere yer vermiştir.

Türkiye gazetesi, REFAHYOL iktidarı ve MGK kararlarının tarafı olan asker arasında uyum gözetmiştir. REFAHYOL iktidarını olumlayan haberleri birinci sayfasından ağırlıklı olarak uzlaşma temasıyla aktaran Türkiye gazetesi, bu haberlerinde genelde iktidar ortağı olan Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'i haberin aktörü olarak kurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de haberin söylem inşasında baş aktör olarak sunulmuştur. Bu anlatı doğrultusunda Türkiye gazetesinin 28 Şubat sürecine ilişkin analiz edilen iki haberindeki söylem temaları ve stereotipleştirme unsurlarına değinmek, bahsedilen görüşleri desteklemektedir. 28 Şubat 1997 tarihli 'Yalan... Yalan!' başlığı ve güçlü bir reddetmeyle verilen haberde, tıpkı Millî Gazete gibi 'yalancı ve güvenilmez' bir takım medya hedef alınmıştır. Bu kez bu odakları hedef alan kişi, 'uyarı mektubu' olayının diğer aktörü olan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'dir. Haberin ana teması reddetme ve yalanlama üzerine kurulmuş, 'güvenilmez medya' stereotipine yer verilmiştir. 1 Mart 1997 tarihli ikinci haberde, siyaset adına uzlaşma ve birlik teması hakimdir ve siyaset dışı aktörlerin etkisi 'darbe şakşakçıları' stereotipiyle aktararak gayrimeşrulaştırılmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında, 28 Şubat 1997 MGK Toplantısı sonrası asker ile iktidar arasında yaşanan krizin farklı gazetelerden yapılan okumaları, sürece dair farklı bir gündemi aktarmaktadır. Millî Gazete'nin haberleriyle siyasi ve toplumsal gerçekliğini oluşturan ya da besleyen okur kitlesi için 28 Şubat süreci bir kriz süreci değildir. Millî Gazete'nin haber söyleminde Necmettin Erbakan iktidarı ile asker arasında herhangi bir sorun ya da kriz ortamı yoktur. Bu ortamı yaratan, 'suni kriz gündemi' haberleriyle öne çıkan, askeri ve bürok-

ratik vesayet yanlısı bir kısım medyadır. Cumhuriyet gazetesi okurları için 28 Şubat süreci, bir kriz döneminin sonucudur. Erbakan iktidarının ‘dinci siyaset’ eğilimi ve laik sisteme yönelik tehdit oluşturmaları, gayrimeşru bir siyasi çizgidir. Bu doğrultuda, MGK kararları ve askerin söylemi meşrudur. Türkiye gazetesi okurları ise 28 Şubat sürecini uzlaşmacı ve yapıcı bir iklimde sunmuş, asker ile siyaset arasında bir krizin olduğunu fakat bunun birlik ve uzlaşma yoluyla çözülebileceği mesajını vermiştir.

Çalışma sonucu elde edilen bulgular göstermektedir ki, siyasi kriz dönemlerinde, ideolojik bir aygıt olan ve kamuyu bilgilendirme ve yönlendirme işlevi olan basın meşrulaştırma veya gayrimeşrulaştırma işlevi de öne çıkmaktadır. Bu işlevini açık söylemlerin yanı sıra stereotipleştirerek, sembolleştirerek ya da ötekileştirerek meşrulaştırma unsurlarıyla da yapmaktadır. Kriz dönemleri haber söylemine yansıyan ifadeler, basının uzlaşmacı, yandaş ya da muhalif tavrını da açığa çıkarmaktadır. Yaşanan bir siyasi kriz, farklı basın yayın organlarında farklı meşruluk söylemleri ile aktararak kamuoyu oluşturulmakta, bu aktarım da siyasal ve toplumsal düşüncüyü etkilemektedir. Okur/izler kitlenin, medyanın meşrulaştırıcı ve ideolojik aktarımı karşısında daha bilinçli seçimler yapabilmesi için medya okuryazarlığı edinimlerini geliştirmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Althusser, P. L. (1994) *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. 4. Baskı. Çev. Yakup Alp & Mahmut Özışık. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. (2.Baskı), Kubbealtı Yayınları: İstanbul.
- Bergen, P.L., Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (Çev. Vefa Saygın Öğütle), Paradigma Yayınları: İstanbul.
- Bilgin, K. R. (2020). *Kriz Yönetimi: Kaçınılmazı Anlamak*. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Chomsky, N. & Herman, E. (2021) *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. (Çev. Ender Adaboğlu. 3.Basım. bgst Yayınları. İstanbul.
- Çetin, H. (2003). *Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt: 58 Sayı: 03. doi.org/10.1501/SBFder_0000001656.
- Çetin, H. (2008). *İktidar ve Meşruiyet*. (M.Türküne, Ed.), *Siyaset* (s. 35-69). Lotus Yayınları: Ankara.
- Dijk, van A.T. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*. (İçinden: *Söylem ve İdeoloji*). Ed. Çoban, Barış&Özaraslan, Zeynep. Çev. Nurcan Ateş. Su Yayınları. İstanbul.
- Dutucu, S. (2022). *Kriz İletişimi: Siyasi Kriz Üzerine Düşünceler*. Akademisyen Kitabevi: Ankara.
- Ferrarotti, F. (1987) “Legitimation, Representation and Power”. *Current Sociology*. Volume 35, Issue:2
- Gençay, Y. (2024). *Türkiye’de 1991-2021 Yılları Arasında Yaşanan Siyasal Krizlerin Karşılaştırmalı Analizi*. (Yayın No: 885981). [Doktora Tezi: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Hermann, C. F. (2008). *Some Consequences of Crisis Which Limit the Viability of Organizations*. (A. Boin Ed.), *Crisis Management* (Vol. 2). p. 61-82. Sage Publish: Los Angeles.
- Kantar, G., Gülay, İ., & Kılıcı, H. (2018). *Siyasal Krizler Karşısında Liderlerin Davranışları ve Ekonomiye*

Etkileri. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 5(1). 5-19.

Kapani, M. (1999). Politika Bilimine Giriş. (13. Basım). Bilgi Yayınevi: Ankara.

Lipmann, W. (2020). Kamuoyu. (Çev. Orhun Doğuş Yılmaz). Kabalıcı Yayınevi: İstanbul.

McMullan, C. (1997). Crisis: When Does a Molehill Become a Mountain?. Disaster Prevention and Management. 6/1, 4-10.

McQuail, D. (2009). McQuail's Mass Communication Theory. 6th edition. Sage Published. USA.

Neumann. E. N. (1998). Kamuoyu. (Çev. Murat Özkök). Dost Kitabevi: Ankara.

Oktay, C. (2010). Siyaset Bilimi İncelemeleri. (5. Baskı). Alfa Yayınları: İstanbul.

Okumuş, E. (2010). Meşruluğun Toplumsal Gerçekliği, İstanbul: İnsan Yayınları.

Özer, Ö. (2020). Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri. (3. Baskı). LiteraTürk Yayınları: Konya.

Özer, Ö. (2022). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Haber Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme. Etkileşim Dergisi. 9. 36-54. doi: 10.32739/etkilesim.2022.5.9.154.

Schneider, C. (2000). The Constitutional Protection of Rights in Dworkin's and Habermas' Theories of Democracy. UCL Jurisprudence Review. P. 101-121. doi=10.1.1.473.6660&rep=rep1&type=pdf

Schnopper, D. (2005). Sosyoloji Düşüncesinin Özünde "Öteki" İle İlişki. (Çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Weber, M. (2013). Bürokrasi ve Otorite. (Çev. Bahadır Akın). Adres Yayınları: Ankara.

Extended Abstract

From an Althusserian perspective, the political group that dominates the state's ideological and repressive apparatuses attains power. The dominant power that maintains its political power can only achieve power as long as it effectively utilizes these ideological apparatuses and maintains full control over them. The media, one of the state's most effective ideological apparatuses, plays a crucial role in producing and disseminating the power's discourse. Ultimately, it is common for the government to control media structures and content to ensure and perpetuate its legitimacy.

The study focuses on how political power uses the media to restore its weakened and shaken legitimacy during periods of political crisis. The study examines the role of the press in establishing the legitimacy of power during periods of political crisis. In this context, the February 28 crisis, which emerged following the National Security Council (MGK) meeting on February 28, 1997, is examined, and the legitimating and delegitimizing discourse of the print media directed at the then-ruling REFAHYOL government is examined. Three different newspapers were selected for this analysis: supportive, neutral, and oppositional. The front pages of Milli Gazete, as a pro-government newspaper, Cumhuriyet, as an opposition newspaper, and Türkiye, which covered the crisis more neutrally and played a constructive/unifying role, were examined. The time limit was determined by selecting the newspapers dated February 28, 1997, and March 1, 1997. The rationale

for this selection was that the agenda and discourse at the time of the political crisis were more clearly and clearly visible. A total of six front-page news stories were analyzed using Teun van Dijk's critical discourse analysis method. The data collection process was conducted by directly accessing newspaper pages through archival review. In addition to van Dijk's method, the study also analyzed attempts to legitimize/delegitimize the discourse used in the news through stereotyping, symbolization, and othering. Additionally, analysis and categorization were conducted to determine whether the news language was conciliatory, oppositional, or partisan. The findings indicate that while Millî Gazete covered the February 28 crisis with themes of denial, rejection, and subsequent reconciliation, Cumhuriyet newspaper featured themes of warning, threat, and dismissal. Türkiye newspaper, on the other hand, reported the news with themes of reconciliation, unity, and solidarity.

The aim of this study is to analyze and evaluate the relationship between political power and the media during periods of political crisis. The primary objective of this study is to reveal how political power, particularly the print media, uses media as a legitimacy tool during periods of crisis, as a tool for legitimacy, the expressions and practices used to achieve this, and the expressions through which the media fulfills its legitimating function. The study addresses whether the media is a tool for establishing and maintaining legitimacy for political power. At the same time, the process by which the opposition delegitimizes the power and its discourse and thus justifies itself is also reflected in the study.

The study's universe was defined under two headings. The print media (newspapers), a media tool, was selected from the media universe. Another universe encompassed the numerous periods of political crisis experienced throughout the history of the Republic of Turkey. When selecting samples from these two universes, the first step was to examine the entire newspaper universe specifically, selecting a pro-government newspaper (Millî Gazete), an opposition newspaper (Cumhuriyet), and a neutral newspaper (Türkiye) to assess the legitimacy of the ruling party at the time. The second step was to examine the National Security Meeting (MGK) held on February 28, 1997, and its subsequent transformation into a political crisis. The newspaper samples were selected based on their closeness to and opposition to the then-governing Welfare Party (WELF-YOL) government, as well as their status as among the most widely read newspapers of the period. The crisis period sample was also determined by the fact that the February 28 crisis, with its pre- and post-crisis impact and consequences, significantly impacted Turkish political life.

When examining any event or phenomenon through newspaper texts, the most commonly used method, which analyzes discourse in all its aspects, is undoubtedly the critical discourse analysis method developed by Teun van Dijk. Document analysis was used to obtain the study data, and Teun A. van Dijk's critical discourse analysis method, a qualitative method, was used to analyze the data.